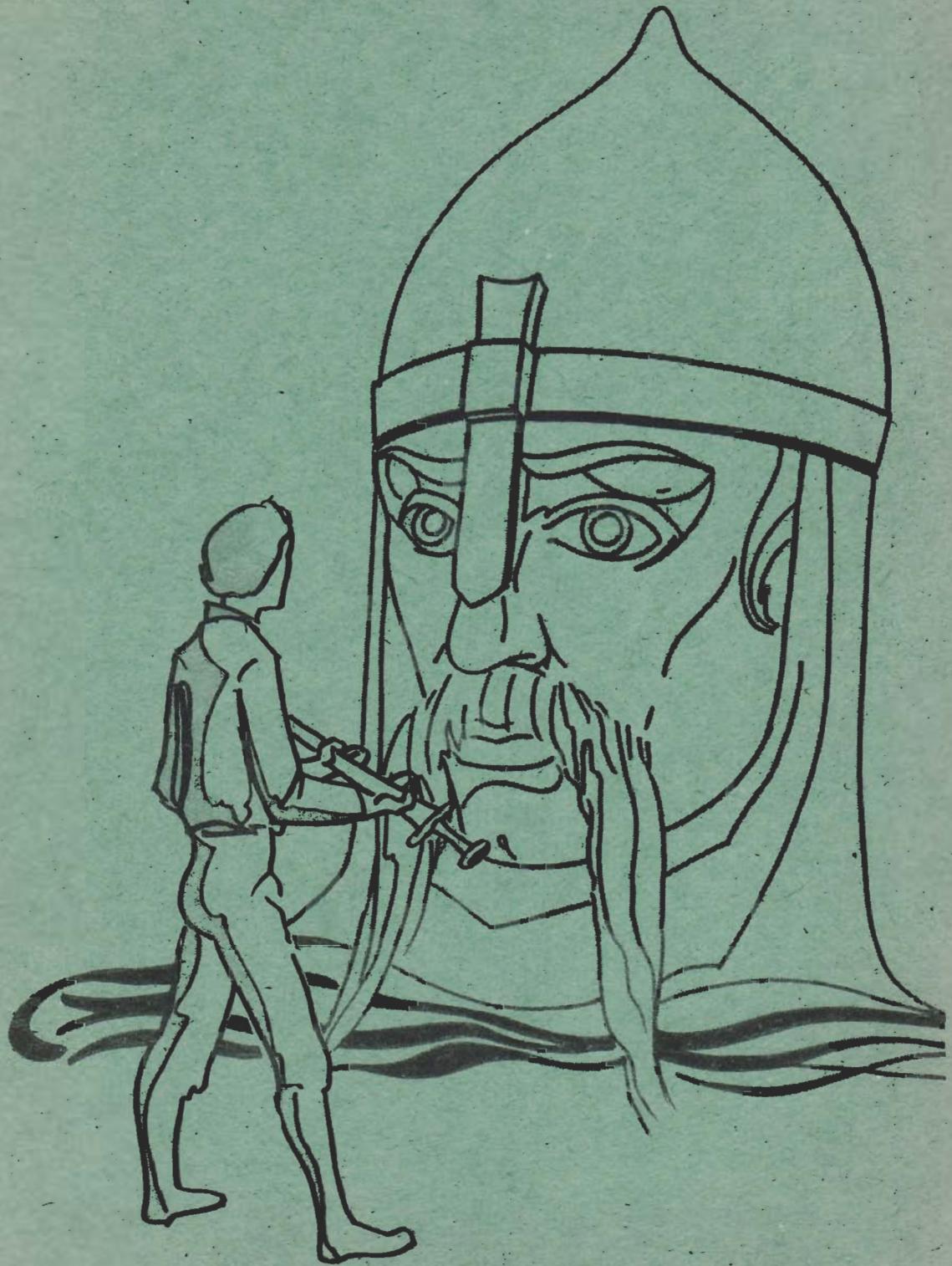

АНАБАЗИС НА ВАСИС

УВАГА!

ЗМІНА АДРЕСИ!

Наш журнал продовжує свою "біографію" в Торонті. Теперішня наша адреса: "ANABASIS"

23 ARMADALE AVE.
TORONTO, ONT.
M6S 3W7, CANADA
TEL. (1)-416-767-6862

Ми будемо вдячні кожному, хто візьме участь в розбудові видавничого фонду "АНАБАЗИСУ". Список жертвів буде опублікований.

ДОБРЕ КУПИТИ "АНАБАЗИС", АЛЕ НАЙКРАЩЕ ПЕРЕДПЛАТИТИ!

Подаємо умови передплати:

ПЕРЕДПЛАТА на рік 1981

ANABASIS

23 Armadale Ave.
Toronto, Ont.
M6S 3W7, Canada

АМЕРИКА 12. amer. dol.

КАНАДА 15. кан. дол.

всі інші країни:

ЗВІЧАЙНОЮ ПОШТОЮ 12. amer. dol.

ЛЕТУНСЬКОЮ ПОШТОЮ 17. amer. dol.

(Просимо надсилати грошеві перекази на американські гроші – їх можна набути на пошті).

Ім'я і прізвище _____

адреса _____

_____

_____

ATTENTION!

CHANGE OF ADDRESS!

Our magazine is now being published in Toronto. Our present address is:

"ANABASIS"
23 ARMADALE AVE.
TORONTO, ONT.
M6S 3W7, CANADA
TEL. (1)-416-767-6862

We will be grateful to everyone who contributes to the building of a publishing fund for "Anabasis". A list of donators will be printed.

TO BUY "ANABASIS" IS O.K., BUT TO SUBSCRIBE IS BETTER!

The conditions of subscription are explained below:

SUBSCRIPTION FOR 1981

ANABASIS

23 Armadale Ave.
Toronto, Ont.
M6S 3W7, Canada

UNITED STATES \$12.00

CANADA \$15.00 (Canadian)

all others:

BY BOAT \$12.00 (American)

AIR MAIL \$17.00 (American)

(money orders made out in American funds may be purchased at the post office)

NAME: .....

ADDRESS: .....

.....

.....

.....

АНАБАЗИС

«Нас вже досить судили там, на Сході,, і ми не допустимо, щоб нас судили ще й тут», — це було написано не лише на плякатах, але й на обличчях цих українських жінок, які брали участь у маніфестації в Клівленді 10-го лютого 1981 р. під час суду над Дем'янюком. Це є також наша відповідь на маніфестацію в Торонті 31-го травня 1981 р., що була спланована як початок перенесення до Канади тієї шпекуляції на подіях сорокарічної давності, яка вже кілька років отрюює атмосферу в Америці.

ч. 2 /5/, 1981:

РІК II.

КВІТЕНЬ — ЧЕРВЕНЬ,

АНАБАЗИС

A N A B A S I S

Ukrainian Magazine

Price 3 dol.

*****

EDITOR

VALENTYN MOROZ

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ВІРА ЄЛЕЦАН
ЗОР'ЯНА БЕССЕР
МАРТА ДИЧОК
ТАНЯ ДИЧОК
СТЕФАН КОВАЛІВ
ВОЛОДИМІР МОХУН
ЛЯРИСА МУРОВИЧ
АСКОЛЬД СКАЛЬСЬКИЙ

Обгорта: АНАТОЛІЙ КОЛОМИЄЦЬ

*****

З вдячністю візначаємо, що спонзорами
цього числа є п-ї Розалія і п. Евген
Лобос /Детройт/

Підписані статті виражаютъ
точку зору автора, а не редакції.

The opinions expressed in the signed articles belong to the
authors, and are not necessarily shared by the editorial staff.

ЧОРНОВІЛ — ПОРТРЕТ ПОКОЛІННЯ

(Виступ в Ошаві 31-го травня 1981 року)

Маю особливу місію тут, у вільному світі.

Не є то місія говорити про факти — хоч і факти є важливими. Одна жінка з Полтавщини розповіла мені недавно, як під час голоду 33-го року в її рідному селі збирали трупи. І той «кацап», як вона сказала, що возвив мертвих, забрав також одну живу жінку, заявивши: «Я не буду потім спеціально приїздити за тобою...» Якби дехто на заході зізнав такі факти, то напевно інакше дивився б на роль українців у «голокості».

Не є то також місія інтерпретувати такі постаті, як Стус або Чорновіл, тягнути їх у якусь політичну групу. Це був би найбільший гріх: тягнути людей, які є в таборах чи на Україні, в якусь групу. Вони є нашим спільним національним багатством. Я кажу: гріх, а часом з того виходив і сміх. Якось мені потрапила до рук збірка журналу «Лис Микита», і в одному числі (з 1974 року здається) я зустрів малюнок. На ньому були Мороз, Світличний і ще хтось; і всі вони мали в руках плякати. Мороз тримав пляката з написом: «Не називайте нас націоналістами». Потім Мороз сам приїхав і заявив з перших слів: «Я націоналіст». Можете уявити, яким добром був до мене видавець «Лиса Микити». Так що це дуже ризиковано: інтерпретувати погляди тих, які є там. Краще вони самі скажуть за себе, коли приїдуть. А тепер за них говорять їхні твори, їхні заяви.

Отже — про місію. Гадаю, що на вечорах цього типу є дві місії.

Перша — показати атмосферу, в якій зродилося це покоління. Італійський кінорежисер, який хотів створити фільм про Калігулу — римського імператора, того що ввів коня до сенату, — сказав, що він має все: документи, костюми римського часу, малюнки, але не може зображеніти одного: духу тієї епохи. Часом ми не вміємо зображеніти того, що діється на рідній землі. Один широкий гуцул з Космача, якого я зустрів тут, на Заході, запитав мене в кінці розмови: «Чи є ще там (в Космачі) читальня „япросвіта“...» Можливо ця людина знає факти про теперішнє життя свого рідного села, але вона так і не зображеніла духу, який тепер панує там і який витворив отечество хама, за словами Донцова, при якому є неможливо будь-яка «Просвіта». Зрозуміти легко — зображеніти тяжко. Тут, у вільному світі, багато інформації, тут ніщо не стоїть на перешкоді фактам. Але факти — то ще не все. Часом надмір інформації заважає західній людині глибше осягнути те, в чому і чим живе, прислухатись до інтуїції.

Друга місія — це вияснити генезу того феномену, який звемо єстествениками; показати пружини, що привели до його появи. Кажу про шестидесятників, бо без вияснення цього явища неможливо сказати про Чорновола. Що я міг би розповісти в такому

разі? Біографію? Ви мабуть знаєте її краще за мене. Я лише тоді, коли почав готувати цей вечір, дізнатися, що Чорновіл народжений у 1938 році. Він колись сказав мені, що молодший за мене на рік, і я автоматично вирішив, що він з 1937 року. Ми не мали часу говорити про біографічні дані, бо мали багато праці. Ті, що мали в Україні час говорити, і досі говорять. Добре було в Україні... Ті, що мали відвагу щось сказати публічно — говорили; інші мовчали або говорили собі вдома. Там світ поганої і світ поганої були відділені абсолютно. Ми були господарями ситуації. Ми були в чистому світі. Часом тут був дуже холодний світ, як палац Снігової Королеви (на стінах карцеру часами замерзав іній...), але тут був чистий світ. Тут трохи інакше. Ті, які там мовчали б, тут говорять; і часом їхній хор заглушує нас. Так, тут трохи важче, але якось переборемо.

Чорновіл... Як згадую це ім'я — відразу стає в пам'яті ряд імен.

Стус, Сверстюк, обое Калинці — Ігор та Ірина... Просто неможливо говорити про одного. Мушу говорити про погання, про окремий психологічний і соціальний тип. Відразу мушу сказати: Чорновіл з'явився в українському громадському житті не так, як я. Ми були репрезентантами двох типів: наддніпрянського і західно-українського. Ми, молоді інтелектуали з Західної України, народились духовно в атмосфері поганої, який бушував на західно-українських землях в 40-ві роки; в атмосфері збройного спротиву. Я не мусив робити великих зусиль, аби стати тим, чим є. Усе навколо дихало ненавистю до окупанта. Але цей вогонь згасав... Пригадую, як наші батьки, наші діди говорили постійно і вперто: «Ну, вже на другий рік щось почнеться. Америка піде війною на совєтів». Так кожного року прагнули широ, щоб зникло те царство хама, в яке були кинуті проти волі, — але воно не зникало. І з кожним роком надія було все менше. На наших очах це покоління було вбите невдачею. Ці люди могли багато знати, але не могли вже чогось почати; бо вже перейшли через свій кінець.

І от в цей час, коли все нібито скінчилося, прийшов початок! Прийшов парадоксально, несподівано. Пригадую, ми дістали інформацію (здається в 1963 році) про телефон Шелеста до Москви, який звучав так: центр націоналізму перенісся із Львова до Києва. То була велика сенсація для ідеологічних бонз. Вони шукали в лісах останніх партизанів — і тут довідались, що треба шукати на університетських катедрах, і що їхні методи шукання вже застарілі.

То був парадокс і великий символ разом з тим: птаха Фенікс, що вічно відроджується з попелу. Чому ж не у Львові, а в Києві? Власне, парадоксу не було. Ми, ті

що сформувались у Львові, знали більше, ніж у Києві; наша національна свідомість була без порівняння вищою. Часто те, про що говорилось в Києві, видавалося нам наївним. Але ми не могли сказати нового слова, бо звикли мовчати. Якби ми сказали те, що хотіли — це відразу привело б до тюрми. Ми звикли до льогікі підпілля. А той, хто мовчить, не навчиться говорити...

Ті, що сформувались у Києві, були в інших умовах. Вони знали тільки одну істину — марксистську, і на ній будували своє розуміння Добра. Вони не мусили мовчати, бо брали аргументи з офіційного джерела. Вони приходили і казали: чому в Леніна і Маркса написане одне, а в вашій практиці є інше? Особливо ціною західкою були для них матеріали українізації 20-х років — невідпорна аргументація проти шовіністичної практики. Спочатку влада була збаламучена і не знала, що з ними робити. Цей період розгубленості дав нам можливість закріпитися на поверхні; потім уже жодні арешти не могли викорінити цього феномену.

Це було найважливіше: навчитися говорити так, щоб, цитуючи Леніна, бити його творіння. Цю нову мову знайшли у Києві.

Біографія Чорновола була дуже типовою в цьому відношенні. Він став докторантом на катедрі марксизму-ленінізму в Київському університеті, був крім того керівником комсомолу. Так само і Дзюба, і Стус були комсомольськими активістами. Це цілком природно: люди ці мусили знайти вихід енергії, що била з них — а вихід був лише в комсомольській активності. Ще одна важлива деталь: то були люди, які не чули себе загубленими в місті селянськими дітьми. Є в Індії твір, що має називу «Той, що осідлав тигра». Люди, при яких мовимо, осідали свій світ; вийшли на високі щаблі в ньому і зібрали, що можуть боротися з ним і знають як. Отже — збулись комплексу. Раз Чорновіл сказав мені цікаву річ: він чує себе у Києві господарем. Я здивувався: як то можливо? У Києві більшість розмовляє по-російському. Він відповів: «Мене не обходить, що хтось там цвенькає по-російському. Я чуюся господарем». Характерно, що Михайло Горинь сказав мені те ж саме про Львів: він чує себе в місті господарем. Це було найважливіше: духовна перемога над окупантами. Мілітарної ще нема, але їхні гармати вже програли битву.

Наше покоління відчуло себе далеко повноціннішим від офіційного міщанського світу, прибитого русифікацією. Маляр, що відчув українське коріння, відразу став явищем на фоні офіційно-совєтських мальярів з їх доярками і портретами Леніна. Збагнувши це, ми відчули велику силу. Ця певність себе виявлялася скрізь. Пригадую, під час кожнорічної маніфестації коло пам'ятника Шевченка в Києві 22-го травня КГБ підсилювало провокаторів, щоб довести до сутичок. Вони чіплялися, викликали на сварку, але якийсь такий був настрій, що ми почувалися в іншому світі й зовсім не реагували. Вони бачили це почуття великої переваги, що променіло з нас, але не могли пояснити.

Такими були ми.

Але як такими стали?

Коли б мені сказали одним словом окреслити це покоління, я назував би їх — люди з сорому. Люди, що їх збудив сором. Вони досягли певних висот у кар'єрі, часом і в творчості. І жили звичайним міщанським життям. Але одного дня їх раптом будив сором, і вони

відчували, що не можуть далі жити в багні. Це почуття сорому штовхало їх до боротьби. Ні, вони не були титанами; вони мали звичайний людський страх перед тюromoю. Але почуття самоповаги переважало.

Так народились шестидесятники.

В тому ми були одинакові — і «західники», і наддніпрянці. Усіх нас збудив сором, і всі ми мусили вийти з сорому. На початку 60-х років Вінграновський міг уже сказати: «Ми знову є. Ми, пізні, найпізніші, що нарости з худеньких матерів в саду порубанім. Вулкани дивляться з-під таших юних брів».

Чорноволові було тяжче ніж мені: він мусив початися з себе. Такі як я мали вже фундамент; все західно-українське оточення було антитезою до комуно-кациї. Чорновіл мусив сам виробити антитезу. Раз він сказав мені, що коли почав виробляти пляни українського руху, то думав, що їх тільки двоє таких на всю Україну: він і його товариш. Треба було сили Титана, який вірить, що підійде на плечах світ. Отже, стати Чорноволом, чи Стусом, чи Плахотнюком — означало звершити подвиг.

Чорновіл не був зачеплений первими арештами у вересні 1965 року. Але він не став одним з тих, які навік замовкли, злякані репресіями. Хто на Волі — мусить діяти; так він зрозумів ситуацію. Якраз тоді, на початку вересня 1965 року, в Києві була прем'єра фільму «Тіні забутих предків». Стус, Дзюба і Чорновіл використали цю нагоду для протесту. Почав Дзюба; потім Чорновіл, використавши можливість, сказав: «Почались нові арешти української інтелігенції, нова сталінщина. Хто проти цих арештів — прошу встати!» Цікаво, що встала половина залі. А хто ж був київський істеблішмент! КГБ мало над чим замислитись...

Чорновіл казав мені (мабуть це ще ніде не написано), що після цього виступу він був певний арешту. Бажаючи скінчити книгу (відому вам) «Правосуддя чи рецидиви терору?», він поїхав на північ від Києва, туди де зливаються Дніпро і Десна, і знайшов хатинку. Виявiloся, що то була хатинка цигана. Попросивши дозволу, Вячеслав просидів там кілька днів, аж доки скінчив працю. Віддавши рукопис товаришам, він з почуттям полегкості вийшов до Києва, готовий до арешту. Але ще не був час...

Те, що я розказав, нібіто дає підтвердження для відомої на еміграції тезі «Наши кадри в комсомолі». Дійсно, кого я перерахував, були в комсомолі, до того ж здебільшого керівниками. Але не поспішаймо... Всі ми мусили бути в комсомолі, якщо хотіли вчитися в університеті. Та пізніше була велика школа самоосвіти. Пригадую Львів початку 70-х років. Одні з нас читали «Історію української фільософії» Чижевського, інші «Історію української державності» Терлецького; треті читали Ренана — його серію про життя Христа й апостолів. І всі ми разом вищукували і студіювали Донцова. Калинець міг годинами говорити про літературне життя довоєнного Львова, про журнали «Мі», «Дажбог». Як бачимо, цієї генерації не було б без великих духовних пошуків. Це була втеча від комсомолу; тільки так з'явилися «наши кадри». А в комсомолі їх не було й нема.

Тепер — про особливий талант Чорновола: талант журналіста. Коли я перечитував його твори для цього виступу, то був ще раз вражений силою його таланту, хоч уже мав би звінкнути, бо багато з його речей твори-

лися в мене на очах (часом і з моєю участю). Талант журналіста не завжди оцінюють. Існує навіть думка, що журналіст — то просто невдалий письменник. Про літературного критика чуємо те ж саме. Але це наївність; журналіст, як і критик — то особливий, специфічний хист. Здається, Чорновіл і сам мав цю «гризоту» і вважав себе за невдалого письменника, бо писав колись оповідання і не був з них задоволений. Але саме цей комплекс, якщо він був, підштовхував його, породжував необхідність самоствердження. Зрештою, такий тип творчості добре знайомий в українській культурі. Костомарів, наприклад, писав художні твори, що не були вершиною його творчості; але його талант виявився в історичних творах, які є чудовим сполученням мистецького й наукового жанру.

Чорновіл був (у ті часи, коли я знав його) типовою журналістом: дуже запальний, емоційний. «Начесірник», — казали про нього. Був завше збуджений, крикливиий; з точки зору конформістичності — «неможлива» людина. Але той, хто хоч трохи знайомий з природою творчості, знає, що ця «неможливість» є доброю запорукою таланту.

Мав слабе здоров'я; уже після першої, недовгої тюрми скаржився на горло. Легко простужувався. Як психологічний тип мав (не знаю, чи має тепер) велику непевність себе. Але належав до тієї категорії сильних людей, яких непевність не руйнує, а навпаки: заставляє до все нової й нової дії, щоб довести собі власну спроможність. Тут, наскільки розумію, був «мотор» його активності.

Як вроджений журналіст, любив і вмів скопити моментально цікаве явище, за годину, за день зробити з нього «річ», — а завтра його вже цікавило щось інше.

Уперше я побачив його в 1969 році, по виході з першого ув'язнення. Ми разом почали «Український вісник». То була його ідея. Ми знали про «Вісник» лише втрьох спочатку: він, я і людина, що друкувала. Дехто думав, що ініціатором «Вісника» був я, бо початок журналу припав якраз на час моого виходу на волю. Ми підтримували цю ілюзію, щоб відвернути увагу КГБ від правдивого редактора. У Львові Вячеслав мусив уже бути не лише журналістом, але й організатором. Як і я,

він був надто нетерплячий для такої ролі. Але все, чого не вистарчало, ми покривали щирою посвятою.

Я залишив їх усіх в 1970 році, коли був заарештований 1-го червня. Вони пішли за мною трохи пізніше: з січня 1972 р. В тaborах Чорновіл був мотором будь-якої акції. Це велика гордість для нас, коли навіть людина чужого роду (жидівський дисидент), прибувши на Захід, заявляє, що справжньою душою будь-якої акції в політичних тaborах суворого режиму був українець Чорновіл. Не дивно, що більшість свого тюремного (табірного) терміну він просидів у кацетах. Його намагались відізловати, щоб не мав впливу на людей. Кацети давались йому тяжче ніж мені, бо він не був у молоді роки спортсменом, як я. Але зате він мав талант спілкування з кримінальними — дуже цінна риса в умовах, коли політичних і «криміналів» перемішують навмисно. Я не бачив його в Мордовії ані разу, бо КГБ дуже дбало, щоб така зустріч не відбулася. Остання наша зустріч була восени 1970 року, на моєму суді. Викликаний в ролі свідка, Вячеслав відмовився дати свідчення на незаконному, закритому суді.

Мусимо не тільки поважати Чорновола, але й помітити його. В журналі «Визвольний шлях» надрукували його лист з Якутії, який є чудовим свідченням про недалекий кінець імперії. Ми досі не переклали цей документ на англійську мову і не дали для світу; на жаль, ми й самі його не помітили. Наш обов'язок — робити в справі Чорновола більше зусиль, ніж у справах інших в'язнів, бо він тепер, після нового присуду, знаходиться в кримінальному тaborі, за фальшивим кримінальним звинуваченням. Нема потреби вияснювати, що означає кримінальний табір.

Нарешті — про погляди Чорновола. То дуже скомплікована тема: інтерпретувати чиєсь думки. Відразу заявляю: спроба вважати себе «закордонним представництвом» когось, хто живе на Сході, є в моєму розумінні незаконною; я вважаю це за а в а н т ю р у. Погліди людей змінюються — особливо в тюрмі. Лук'яненко прийшов марксистом за грата; але через шість літ, коли я зустрів його, він уже був твердим націоналістом і глибоко вірюючою людиною, а з свого колишнього марксизму сміявся. Ні, я не беру на себе сміливості бути

П'ЯТЬ ХВИЛІН ПІСЛЯ ПЕРЕМОГИ... • •

ЮРІЙ ШИМКО тільки що виграв вибори до Онтарійського парламенту; на всіх обличчях ще світиться свіжа, непідроблена радість. /Валентин Мороз Вітає Юрія Шимка в його головній квартирі на Блюрі/.

чиються «представництвом». А для характеристики поглядів Чорновола найкраще зачитати уривок з його твору. У праці «Правосуддя чи рецидив терору» він цитує Шульгіна, російського монархіста, ворога комуністів, який написав цитовану книгу на еміграції. Ось цей уривок в перекладі:

«... червоним тільки здається, що вони б'ються за славу Інтернаціоналу... Насправді, хоч і несвідомо, вони проливають кров лише для того, щоб відновити Богом бережену державу російську (...) Звичайно, вони думають, що створили соціалістичну армію, яка б'ється «і ім'я Інтернаціоналу» — але це дурниця!... Насправді вони відновили російську армію...

(...) Наш головний, наш дійсний лозунг — Єдина Росія... Коли відійшов Денікін, ми його не втратили, ми його на час кудись заховали. Ми згорнули прапор... А хто підняв його, хто розгорнув прапора? (...) Прапор єдиної Росії фактично підняли більшовики. Звичайно, вони про це не кажуть... Звичайно, Ленін і Троцький продовжують галасувати про інтернаціонал. Але це тільки зверху (...)

Соціалізм змиється, але кордони залишаться (...) І тепер ясно стало, що хто сидить в Москві, байдуже чи це Ульянов, чи Романов, повинен, «мусить», як кажуть хохли, робити справу Івана Калити».

Цікаво, що більшовики... видали книгу Шульгіна у своєму видавництві! Вони дуже скоро зрозуміли, що Ленін — то новий російський цар, а його суперечка із старим царем — справа д о м а ш н я. Мусимо й ми це зрозуміти! Бо з наведеного уривку ясно: то неправда, якщо хтось каже, що нове покоління в Україні є «соціалістичним» і бореться лише за «людські права» й «демократію», а націоналізм вважає «застарілим». Бачимо, що нова хвиля українського відродження з самого початку ставила в центр уваги національне питання і не мала жодних ілюзій відносно майбутньої «демократичної» Московії. (Це писалося ще в 1965 р.).

І тим, які обмежують свої зусилля лише до боротьби за «людські права», необхідно зрозуміти: навіть якщо «добрі» москалі думають, що вони змагаються за демократію тільки, проти комунізму — насправді вони боряться за російську імперію, майбутню некомуністичну російську імперію. То нецікаво, що вони кажуть; бо там, у глибині думки, вони все одно думають: комунізм змиється — імперія залишиться.

Пам'ятаймо цю осторогу Чорновола: якщо будемо лише антикомуністами, борцями за «людські права», тримаючи на задньому пляні справу Н а ц і ї, то буде те, що й у 17-му році: комунізм змиється, імперія залишиться.

I ми мусимо зробити все можливе, щоб цього не сталося!

*Денікін — білий московський генерал; Ульянов — справжнє прізвище Леніна; Романов — прізвище московського царя; Калита — перший московський цар.

Vira Belecan

BORROWED DISSIDENT

The mechanics of Ukrainian political life in the West all too often produce incomprehensible results for the Ukrainian people. The community has long watched the rivalry, competition and wrangling between the many political groups with silent displeasure. Recently, notwithstanding, the atmosphere of Ukrainian life has begun to change increasingly from silent to active discontentment. Ukrainians have had enough of the stagnant situation of ghetto politics.

In the autumn of 1980 the Conference for the review of the Helsinki Accords took place in Madrid. Representatives from all nations were present at various meetings, interviews and press-conferences, which received considerable publicity both in the newspapers and on television throughout Europe. The Ukrainian 'delegation' was in the position to achieve maximum publicity amongst the Western factors. The opportunity to act as that "voice of Ukraine", which we talk so much about, was there to be made use of. At least, the opportunity would have existed if there had been one, single Ukrainian delegation rather than several mini-political representations, each with their mini-possibilities of achieving any kind of impact whatsoever. Indeed, not only was our credibility damaged by this situation but many other distasteful and curious things began to occur as a result.

The possibilities in Madrid were turned into a battle between nationalistic-orientated groups, and leftist-orientated groups, the latter enjoying a financial superiority which led them to the finest hotels and the biggest names. Our nationalists had a considerably smaller budget and finally they decided to go their own way, simultaneously demonstrating their complete detachment from the activities of their opponents. This detachment was so total that during an important press-conference for Soviet and East European dissidents they sat quietly and observed their opponents exhibiting such personalities as Hryhorenko, Pluschch and others in the name of the whole Ukrainian nation!

Perhaps it was too much to expect them to bend their principals to the extent of at least *mentioning* that in Ukraine there are millions of people whose understanding of national honour and resistance is somewhat different to sitting together with your enemies over a glass of cognac in Madrid's most impressive halls. There were people present in Madrid who could have told this to the Western press. There were other Ukrainian

dissidents present who were not afraid to speak about the real situation in Ukraine, whether their words were popular or not. There were Ukrainians in Madrid who went to prison for *Ukraine* not for marxist ideologies or obscure human rights.

But our nationalists were following their policy of detachment and dissatisfaction, and were subsequently dissatisfied with everyone. We could understand their refusal to accept an atheist or a Red Army general as their spokesman, but when they refused to accept, and repeatedly ignored those whose nationalistic positions have been proven beyond doubt in somewhat less comfortable surroundings than Munich or New York then the questions arise, exactly what kind of nationalist do they want? Ukraine has given them a many-varied choice and they fail to find one suitable candidate amongst all those who have arrived in the West during the last few years. What exactly are they waiting for? Do they expect the KGB to send them an exact photo-copy of themselves when no such duplicate exists in contemporary Ukraine? Why do they refuse to accept the reality that a new nationalism has grown out of the old in Ukraine? Why do they persist in clinging to a form which has long since belonged to our history books? If Ukraine is their one and only focus then why do these problems exist at all?

In Madrid, as a result of their dissatisfaction, these political groups decided that it would be much easier to allow a Lithuanian, Shakealis (who was speaking anyway) to also speak on their behalf. Shakealis, himself, is a good man, a nationalist, but he nonetheless created the impression that nationalists exist everywhere in Eastern Europe, except in Ukraine. As the Western press was not given any information to the contrary, everyone being under orders to remain 'detached', then this was the impression which the journalists walked away from the conference with.

We were prepared to forget this episode of Ukrainian political immaturity in the hope that, on seeing the results, this mistake would not be repeated. However, it seems that the idea of borrowing a dissident from another nation appealed very much to certain people insofar as a neutral foreigner causes far less "headaches" and less confrontation with reality. In amazement we read that at the beginning of this year, during an event commemorating Ukrainian Independence Day organised by the Liberation League in Toronto, none other than Shakealis was invited to speak as a representative of resistance to Russian imperialism in Eastern Europe. Toronto Ukrainians had to listen to a Lithuanian telling them about nationalistic movements as if all our dissidents had suddenly been wiped off the face of the earth. Surely our people would prefer to hear what is so very important to them from a *Ukrainian* who lives and breathes in the same spirit as they?

The latest to be heard on this new 'borrowing a dissident' phase is that Shakealis was again taken along to the banquet in New York this May, organised by A.B.N. Very well, it can be argued that A.B.N. is a

conglomorate of various nations at whose banquet Shakealis, whom we genuinely admire, had every right to speak. But no one is under any illusions as to who it is that holds A.B.N. together. Everyone knows that this is the Ukrainian factor. Why, then, did not the Ukrainian organisers of the banquet desire one of their own dissidents to represent our nation, if not alone then at least *together* with Shakealis. Not all Ukrainian dissidents in the West are atheists or socialists, there are others. The ironic thing is that these political groups often appear to be more panicly afraid of the *nationalists* who come from Ukraine, than of the socialists...

Such a political group is in a critical state when the only place it can go, in the surety of finding political sympathisers, is the cemetery at Bound Brook...

ПОЗИЧЕНИЙ ДИСИДЕНТ

На початку цього року Ліга Визволення України мала в Торонті імпрезу. Головним промовцем був литовець Шак'яліс, недавно прибулий з СРСР. Громада була трохи здивована, що не знайшлося українця на цю роль, але менше з тим: литовець то й литовець (тим більше, що він добр й націоналіст).

Проте у травні на банкеті АБН в Нью-Йорку люди знову побачили цього ж Шак'яліса в ролі промовця. Тут уже всі зрозуміли, що то не випадковість. Правда, можуть сказати, що АБН об'єднує багато народів, тому литовець в ролі головного промовця є річчю природною. Ale будьмо ширі: 90% реальної сили АБН — це українці. Тому напрошується питання: чому політична група, яка влаштувала ці обидві імпрези, не може знайти для своїх імпрез **жодного українця** з тих, що прибули недавно з України? Адже ж маємо тут до вибору, до кольору. З України приїхали не лише такі, що проголосували атеїзм під двома митрополитами або ціле життя едукувалися в Червоній армії. Прибули нарешті й націоналісти, які представляють сучасний, реальний націоналізм в Україні. Чому ж вищезазначене средовище не може знайти контакту із жодним з них? I чи взагалі воно може створити **діалог** з будь-якою реальністю на Україні?

Дуже сумні справи в тих політичних групах, які можуть знайти однодумців тільки на цвинтарі в Бавнд-Бруку...

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ

„АРКА”

575 Queen St. W., Toronto, Ont.

Tel. 366-7061

ХРИСТЬ ТУРЧИН

Chrystia Turchyn studies at Cornell University and is still very young...

Below you will find her poems - Ukrainian poems written in the English language. Are such poems possible? Read them, and decide for yourselves whether "Munich 1944" is a Ukrainian poem! It is interesting how our parents have actualised their experience through work in the community and through political polemics; and only now, their children, born on a different continent, are voicing their parents' experience through the language of poetical self-expression. In the poem "Munich 1944" this is accomplished with surprising talent...!

It is possible that we are the last of the Europeans to question whether national experience can be conveyed through another language. Others have long ago accepted this as a truth. Who has portrayed the Irish spirit more successfully than Joyce? Yet his "Portrait of the Artist as a Young Man" and "Finnegan's Wake" are written in English...

The point is not to ignore our own language, for in it we have a great and irreplaceable treasure. But we are concerned with reality! Yes, Chrystia Turchyn, who was born in New Jersey, knows the Ukrainian language well. But to what extent? Is this language sufficient for poetical self-expression? Have we taught our children in the West a language sufficiently deep for the writing of poetry? Which Ukrainian language are we speaking about: a language for the kitchen or a language for poetry? Thus, problems will arise before each talented young person: either to arrest their creative development, or...to progress along the road using the language which gives them the greatest possibility for self-expression.

Their is, however, only one condition: that the road they follow always remain Ukrainian.'

MUNICH,

1944

Христя Турчин вчиться в Корнельському університеті і має ще зовсім небагато років...

Подавшо тут її вірші - українські вірші англійською мовою. Чи можливі такі? Прочитайте їх, і самі вирішить чи "MUNICH 1944" є українським віршем! Шкода річ: батьки зреалізували свій досвід у громадській праці й політичній полемістиці; і все ж тепер діти, народжені на іншому континенті, висловлюють досвід батьків мовою поетичного самовираження. У вірші "MUNICH 1944" це зроблено неймовірно талановито...

Мабуть ми останні з Европейців квестіонуємо, чи можна передати національний досвід іншою мовою. Інші давно це мають за істину. Хто виспівав ірляндську душу крає, ніж Джойс? А проте Іого "Портрет читця як малодої людини" і "Фінеганова Тризна" писані по-англійськові...

Не йдеється про те, щоб ігнорувати свою мову. То великий незамінний скарб.

Але нам розходиться про реальність. Так, Христя Турчин, яка народилася в Нью-Джерзі, добре знає українську мову. Але яку Й наскільки? Чи достатня ця мова для поетичного самовислову? Чи навчили ми своїх дітей на Заході мови настільки глибоко, щоб писати нею поезії? Про яку українську мову говоримо: для кухні чи для віршів? Отже, перед здібною молодою людиною неминуче стає промлема: або спинитися у своєму творчому рості, або... Йти далі, уявляючи ту мову в дорогу, яка дає найбільші можливості самовислову.

Але при одній умові: щоб дорога була українською.

Lost language

Rolling in this wave crest,
a thousand Pompeii dances.
The dry bone of the moon
has a clacking rhythm.
The white song of your solitude
has many voices.

The dance

The sickle of a wave
mows down the evening light,
bends over arcs of sound.

I believe the hours move
in a dancer's curving back
and a life consists of this:
leaning well into a spiral.

Munich, 1944

Even tires cast no shadow
after the midnight siren.
White lamps burn like a child's
vision of apocalypse
as the horses thunder
through my dream.

If you fall

If you fall,
there is nothing left to do but stand.
Being cut, the skin can only heal.
It is darkness to you now,
but on the other side of the world
the sun is rising.
Remember that dreams lighten the dark.

You are the word
that someone wants to hear.
To that person you will give
your fullest meaning.

If you open yourself to love and pain,
you will have both,
but not be empty.

Two Allegories of Trust

Clear eyes --- deep
unmoving rivers in the summer.

Through striped shadows —
the interwebbed reflections
of twigs on water,

golden flecks, like fish,
glint beneath the surface.

And then, black sand
too deep for understanding
stretches towards the center of the earth,
towards gravity.

Lose yourself into the river, as a child falls in backwards.
You will bathe in curved space
deep enough to hold your changes.

Catch the fish, and life
will flutter in your palm.

Touch the sand, and you have made
a thumb-print in another's soul.

Changing eyes: expression shifts
like midnight sun reflected
off a river's broken ice.
Through mosaic, hazy
as frozen gauze pulled apart,
the bottom is not visible.

Beneath the surface, sharpened glimmer.
Like a child, you reach to touch
evasive crystals.

First toe along the edge
where thin ice cracking, like a vein
twines into the unknown

Then trusting, reach, fall in
and hurt yourself on stone.

The Lute-player

The thinnest string trembles
not only to music —
it listens to currents of silence.

Before the lute-player
touches the string
he hears all that is unsaid.

Your silence

Listen
to the arc of pace beneath a wave
spiralling
like night into a shell.

Winnipeg Free Press, Tuesday, March 17, 1981

Nationalism on rise, says freed Soviet

A Ukrainian nationalist who spent 14 years in Soviet prisons and labor camps says Moscow's political leadership will face increased nationalism and political opposition from non-Russian ethnic groups in the Soviet Union during this decade.

Valentyn Moroz, a historian released by the Soviet Union two years ago this spring, made the prediction during an address yesterday to University of Manitoba students.

Speaking to about 100 students through an interpreter, Moroz said the 21st century will be an age of increased nationalism for most of the non-Russian ethnic groups in the Soviet Union. Russia, which was colonized much in same as was done by Greece, Rome and Britain, has long since been outnumbered by the peoples she now

dominates and won't be able to trust peace and stability within her borders, he said.

The Ukrainian historian, who now makes his home in Toronto, said Russian statements regarding the existence of a melting pot of nations within Soviet borders are merely propaganda.

National movements

Four hundred years after Russia started subduing its neighbors they remain as distinctly un-Russian as they have ever been, Moroz said.

National movements of liberation lie dormant, however, and manifest themselves in quiet resistance rather than open opposition, Moroz told the students.

He said Ukrainians, Georgians and

Lithuanians often ignore questions put to them in Russian.

And while the residents of the Baltic region, particularly, stress their individualism by ignoring everything Russian, Moroz said national groups in the Caucasus region of the Soviet Union mobilize other non-violent measures such as social ostracism, eventually prompting newly-arrived Russians to move away again.

"During the next number of years, Russification will be a powerful force in the Soviet Union, but so will be the movement toward national liberation," Moroz told the students. "Both forces will be struggling against each other and the Soviet regime will lack the resources needed to prevail totally."

"For the Soviet system the Walls of Jericho still stand, but the trumpet is ready and the trumpeter has been born and is alive today."

У МАРМУРОВІЙ ТЮРМІ

(Римські враження)

Гомінливий Рома Терміні* після безсонної ночі...

До Риму не варто їхати потягом. Тиснява, спека, циганський галас... Мало б бути охолодження, але воно не працює. «Італійські апарати ніколи не працюють», — зі злістю й іронією каже молодий тиролець, що живе в півдневому Тиролі, прилученому до Італії в 1919 році, але не важає себе італійцем, як і всі його країни. Згадуємо як далеку казку подорож у вагоні через Німеччину, Бельгію. То собі відпочинок і бесіда з пивом на столику. Тут не до відпочинку. Спимо одним оком, бо в Італії злодіїв далеко більше, ніж співаків і композиторів. Було таке, що обікрали цілого потяга. Одна українка після того прийшла на добрий розум: як іде до Італії в поїзді і лягає спати, то прив'язує усе до себе. «Мудрий поляк по шкоді!»

Входимо змучені на майдан, тягнучи валізи, і шукаємо свого автобуса. Нам треба на П'яцца Мадонна. Де висідати? Вияснююмо це мішаниною з англійської, німецької і латинської мови. Ніхто не знає, але всі радять по-іншому. Сміються. Нарешті один дідуся, що мовчав досі, каже нам добру дорогу. Приходимо до водограю — я вже тут був минулого року! — і за кілька кроків наші двері. Український готель на «Мадонні» — відомий всьому українському загалові пристанок у «вічному місті».

За пару хвилин маємо кімнати. Отже — маємо де спати. Але не спиться. Ми сюди не приїхали ані спати, ані лазити по дохристиянських руїнах.

Як дістатися до Патріярха? Кажуть, що це нелегко.

Доля всміхнулася нам: завтра до Ватикану йде один пан з Торонта, і веде групу українських студенток. Підемо з ним. Жартуємо: дурним щастить. Таккаже українська приказка. Пан М. багато знає і оповідає про Ватикан, Папу. Походить з цікавого українсько-польського роду, як і Папа; може тому користується особливими шансами. Бо має доступ до цих кіл далеко кращий, ніж деякі епископи.

Група дівчат з Америки й Канади; всі поважні й зосереджені. Виглядає так, що приїхали до Риму не на вакації, а щоб слухати лекції в УКУ. Зрештою, хто знає? «Тиха вода...» — на цю тему є багато пісень; а в Римі більше масок, ніж облич. Менше з тим; стараємося бути поважні, як і вони, бо маємо не лише вигляд, але й завдання поважне: несемо Патріярхові «Відкритий лист до Апостольської Столиці від Об'єднання Лицарів Святої Слави» як делегація. Знаємо, що дехто став би із скорострілом перед дверима, щоби нас не пустити.

Але вже пізно!

Гвардійці салютують нам при вході. Пан М. натиснув гудзика в стіні і сказав щось до мікрофону. Після того відчинилися двері — і ми уже в вінді. Так само мене вводили до тюрми в Москві: з гудзиком і мікрофоном, тільки вінди не було. Виходимо на якомусь поверхі і йдемо сходами вгору. Через мармурове поруччя перехиляється згори постать в чорному, з білим комірцем, і зникає. Потім з'являється ще один, з переляканим обличчям. Нагорі, куди йдемо — переполох! Чекали студенток, а не Мороза. З ними легко: їм можна показати книгу для підписів, спитати чи пильно вчаться, сказати «Нехай Бог благословить!» — і на тому кінець. З Морозом не так легко...

Але нічого не вдієш. Доки ми прийшли — уже всі опановані, спокійні. Вітаємося. Довкруг мармури, мармури — я вторік не помітив, бо то була церемонія, і людей було більше, ніж мармурів. Тепер людей мало, а церемонію зовсім не пахне. Тепер пахне порохом, в повітрі висить відчутно атмосфера бою, і від того мармури блищають зловісним холодом. Всіх охопило відчуття тревоги. Різні люди зібралися там, і з неоднаковим досвідом, але всі відчули цей мармуровий тисок. Віра навіть ойкнула тихо і сказала: «Як в тюрмі...» Мертві тиша серед мармурового царства, і недовірлива напруженість, відбита на обличчях — все це відразу нагадало мені обличчя тюремних наглядачів, які звички дивитися на кожного з підозрою і тривогою; бо в тюрмі кожен може раптом напасті і зробити якусь втечу, якусь диверсію. Уперше бачу і відчуваю цей мармуровий холод. То для мене нове: там був холод від цегляної стіни. Так мені запам'яталася тюрма: цегла, заляпана голубиним послідом, а зсередини, в карцері — цвіль і вогкість. Там була залізна тюрма, з залізними дверима і гратами; але ця, мармурова, чомусь страшніша, і я не можу зрозуміти: чому? Потім згадуюсь: то домовина, а не тюрма, і найстрашніше, як тримають у ній живого, але похованого уже давно в своїх розмовах; і тільки чекають, коли можна буде покласти вінок на його могилу.

... Розмова спочатку загальна. Підходять сестри, що є в обслузі Патріярха. Ці більше мовчать, привітавши. Потім один з чоловіків, нижчий на зріст, запрошує мене самого до авдієнц-залі, де я мав минулого року бесіду з Патріярхом. Кажу йому про бажання побачити Блаженійшого, що радо влаштує таку зустріч. Але Патріярх не завжди здоровий. Часом дуже критична ситуація: у деякі дні лежить до 12-ої дня. Лікарі поставили апарат на серце, і тепер можна підвищувати настрій, активізувати самопочуття з допомогою цього апарату. Слухаю чимно, киваючи головою, а сам сную думки: якщо можна «підкручувати» самопочуття вгору, то можна «підкручувати» і вниз. Отже, настрій Патріяр-

*Залізнична стація в Римі.

**Був опублікований в журналі «АНАБАЗИС» ч. 2-3.

ха в руках того, хто крутить апарат... Блаженніший має до диспозиції сотні українських лікарів в Америці, Канаді, що мають його за батька. Чому життя його мусить бути в руках чужинців з Італії, де часом його волі б бачити мертвим, а не живим? Далі. 88-річна людина спить до 12-ої години дня. Щось тут не так... Люди такого віку мають безсоння, а не сон. Чи природний той сон до 12-ої години? Родичка Патріярха казала, що він раніше мало спав і любив писати з раннього ранку. Може тут справа в якісі медицині? Хто-хто, а я вже добре знаю про медицину і хемію...

Виходимо до вітальні, до всіх. Пан М. весело вдачі; навіть у такому поважному місці розказує віци. Але то ніхто не бере йому за зло, бо має чуття міри. Просять усіх записатись до книги; мене теж. Але я кажу: аж тоді, як зобачу Патріярха! Домовляємось на завтра, на дванадцять.

Потрапляємо з вінді на подвір'я, у римську спеку, заповнену сонцем, від якого нема де сковатися. Проводить нас той другий з чоловіків, вищий. Пропонує зробити знимку. Багато пояснює, а я охоче розпитую. Говоримо про отця Фльориді, автора книги «Москва і Ватикан». Каже, що Блаженніший купив 10 тисяч примірників і розсилав її де міг.)думаю собі: добре, добре, але хто її отримав? Щось я не чув ні разу. Ті, що мають її, купили в книгарнях, а від Патріярха? Чи доходить до людей все, що він посилає?) Далі май гід непомітно і зручно переводить розмову на іншу тему: отець Фльориді... зробив помилку (!?). Питаю здивовано:

— Чому?

— Бо він був професором у якійсь важливій школі Риму, а тепер, після виходу книги в світ, є простим парохом на далекій і скромній парафії (українській) в Кенектікат.

— То й що з того? — питаю.

— Ну, він міг принести багато користі в Римі, а тепер він не в Римі.

— То з чого ж більше користі? — питаю. — Ця книга принесла нам більше доброго, ніж усі професори в Римі. Недаремно ж Патріярх так ширив її. А переклади на різні мови?

У відповідь він починає переконувати мене: так, але, і т. д. Я не маленький, і бачу добре: мова йде не про Фльориді, а про мене! То прозорий натяк: дивись, чоловіче, що пишеш! Будеш чесним — будеш редактором чи професором в Нью-Йорку, або й тут, в Римі. Тут для всіх вистарчить; гроши звозять мішками з цілого світу. Не будеш чесним — будеш рубати ліс в Канаді. Так само, як і в Сибірі.

Прощаємося коло брами. Смугасті гвардійці знов салютують нам.

Другого дня не сплю, як завжди на вакаціях, скільки спиться. Усе встигнути, все добре продумати до 12-ої. Їдемо знову до Ватикану, але на цей раз уже тільки троє: я, Віра і пан М. У кімнаті, де дають дозвіл — несподіванка: Віру непускають! Лише нас двох. Чому? Вона ж учора зголосилась на авдієнцію. Але той, що дає дозвіл, нічого не знає. Треба вияснити нагорі. Знову пан М. говорить до мікрофону, і відчиняються двері. Так

само було на вахті* в тюрмі, тільки там двері широкі й масивні: повільно їдуть на коліщатах в обидва боки, зникаючи в стінах.

За другим разом завжди бачиться те, чого не помітив спочатку. Скрізь: і при вході, і нагорі, і на окремих предметах стоїть по-італійському «Кардинал Сліпий». Але ніде нема слова Патріярх. Ну, добре, італійців ми не заставимо, і на листах до Йосипа I вони можуть писати як хочуть. Але ж там, нагорі, де він є господарем, ніхто не заборонить вживати слово Патріярх. Та чи є він господарем?...

Нагорі — нова несподіванка. Всі чемні й «гладенькі», але... авдієнція відкладається з дванадцятої на п'яту. Отже, мене виaproшують... Я усміхаюся з такої наївої тактики.

— В чому річ? — питаю. — Було ж на дванадцяту.

— Патріярх чує себе зло. Ще не вставав сьогодні. (Як? До 12-ої? І чому він не встає саме тоді, як приходить небажаний для його оточення відвідувач?)

— Добре, — кажу, — то я зачекаю.

— Як зачекаєте? То ж п'ять годин!

— Ну й що? Я чекав 13 літ, то зачекаю й п'ять годин. Мені довелося сидіти раз у «воронку» (тюремне авто) п'ять годин, у такому тісному «боксі», що я не міг розігнути ані ноги, ані спину. Я надто шаную Патріярха як великий символ, і то для мене радість, а не тягар: в і д-сидіт для нього п'ять годин.

Такого повороту не чекали. Переполох!

Приходить той вищий, із сталевими очима, і просить мене до авдієнціалі. Сідаємо. Спочатку переконує мене, що чекати п'ять годин — це задовго. Кажу йому: нехай то Вас не турбує. То моя справа. Тоді починається брутальна атака:

— Ви нам заважаєте працювати!

— Тут повно кімнат. Я можу сидіти в найменшій.

— Ми не маємо вільних кімнат.

— То є почекальня. Вона для відвідувачів. Я буду сидіти й нікому не заважати.

— Ви надуживаєте гостинністю!

— Чиею?

— Патріярха.

О, — кажу, — це щось нове для мене. Ви і Патріярх — то не одне й те ж саме. Я маю більше право, ніж ви, прийти до Патріярха. Я був там, де й він, і пройшов той самий гарт. Хата, де ми сидимо, більше моя ніж ваша. Я вже довів на практиці, хто я; ви ще мусите довести. То ще невідомо, яку ви роль граєте біля Патріярха. *Легко бути християнином в Римі; трохи тяжче в Сибірі.*

Люто дивиться на мене сталевими очима й сіпає губи. Я знаю добре той погляд. То офіцер! За довгі роки спілкування з офіцерами, сержантами й капралами я не раз бачив цей погляд, і не раз вів такі суперечки. Офіцер... Якої армії? Не мушу довго думати. Ватикан є добре вишколеною за півтори тисячі літ армією. Людина, що є день і ніч біля Патріярха — надто важлива позиція. Така людина ніколи не буде випадковою, і Ватикан завжди подбає, щоб то була своя людина.

Міримо один одного поглядом, не дуже прихиль-

---

* Вахта — вхід до тюрми чи табору.

ним. Нарешті виходить. (Потім, у Клівленді, ми знову зустрілися; але виглядав він інакше. Він читав молитву на сходинах парафії, і так мило виглядав з руками на грудях, що коли б був там скульптор Черешньовський, то відразу почав би ліпіти з нього ангела. Але в Римі він не був подібний до ангела... Зрештою, в Римі більше масок, ніж облич).

Сиджу хвилю сам, оглядаюся. Стіл, образи на стінах, а кругом столу червоні вітерти крісла, у яких вже видно «ребра». Дивуюся: невже Патріярх (тобто український Папа) не має за що купити нові крісла для залі, де приймає достойників з цілого світу? Ми ж бачимо кожну неділю в церкві спеціальну другу збірку «для Патріярха». Аж тепер я починаю розуміти, що то збірка для Риму

Входить сестра; починається та сама розмова, з самого початку, тільки тональності інша. В Римі завжди були добре музиканти... Дуже м'яко гладить мене оксамитовими словами; нічого не вимагає й не нав'язує, лише просить. Для чого так довго сидіти тут? Краще піти оглянути Рим. Підіймаю здивовано брови й кажу їй, що дуже дивно чути таку пораду від сестри.

Сестра мусила б радити молитву в очікуванні зустрічі з Патріярхом, а не розвагу. Дуже тонкий діялог: говоримо і намагаємося проникнути в глибину один одного. Дивлюся в її ясній прозорі, наче в русалки очі. Зовсім прозорі — а проте я нічого не міг у них прочитати. Ніде я не бачив так добре заховані очей, як у Ватикані.

— Дуже сумно, — кажу їй, — там внизу сидить людина, що реально боролась за Патріярхат. Вона була на маніфестації в Нотінгемі проти єпископа Горняка, який не визнає Патріярха й відкрито його атакує. Вона була побита поліцією і лежала після того. А тепер її непускають до Патріярха, хоч такі як вона мають перше право на авдієнцію. (Мова про Віру). Чи це справедливо?

Сестра сміється:

— Ну, вони приймають релігійну справу *занадто національно*.

(Закінчення в наступному числі)

Високопреосвящені і Преосвященні Владики

Цей документ не потребує коментарів...
Лист Патріярха Йосипа I до Синоду українських єпископів, у якому він просить відрати в наступники отця Гузара. Характерно, що Патріярх підкреслює історичну спадкоємність свого вибору, що має своїм фундаментом монументальну будову, здигнуту митрополитом Шептицьким на Рідних Землях. Але ті, що мали більшість при голосуванні, керувались чимось, зовсім відмінним від розуміння історичної тягlosti.

Все закінчилося Любачівським... Цей лист є вичерпною ілюстрацією до вищенадрукованого есею і не залишає сумнівів про те, в якому становищі перебував Патріярх за мурями Ватикану і яку має пошану...
/Подаємо у зменшенні/

По довгих літах усильних змагань, ми стоямо перед великими досягненнями нашої Церкви: вона з цілості по цілім світі є визнана як Помісна Церква, всі її частини творять тепер цілість і юридичну одність і вона рялиться від завтра своїми Синодами включно із вибором кандидатів на єпископів. Ми є тепер підзвітні із скіпітними католицькими Патріярхатами. То є вислід довголітніх змагань, без яких ми не були б дістали цих владей і прав. Вам, Преосвященні Владики, що помогли це здійснити, складаю ширу подяку.

Та ще не все ми осягнули. Це тільки перший крок, як це натякає Святіший Отець. Богу дякувати і за це. За цим кроком підуть інші, прийде і визнання нашого Патріярхату, до якого ми маємо право і велику потребу як про це говорить Соборовий Церквєт про Східні Католицькі Церкви. В ці змагання вложили усі ~~усі~~ сили по ~~мої~~ звільненні з каторги, ~~усі~~ мої літа

Тут в Римі старається приготувати те, що буде потрібне для нашої Церкви, коли для неї близне промінь золота ~~перенесе~~ порібок попередніх століть і зокрема те, що було можливо зробити у Львові в двадцятих і тридцятих роках під проводом Слуги Божого Андрея, тут до Риму

Коли це коштувало стільки труду, жертви, часу і людських прагнень, Ви, Дорогі Владики, усвідомляєте собі, що хтось гідний, сильний і відповідальний че діло повинен проводжувати в тому дусі, з тією самою відвагою, силою і запалом, а навіть особистою жертвою. Тією способом є архімандрит студітів о. Любомир Гузар. Це моє бажання в цю історичну хвилину! Відповідальність цієї особи є велика заже ~~заже~~ тепер. Коли визначаю цю особу, беру частину цієї відповідальності від Вас на себе, щоб з нею бути так, як дух Слуги Божого Андрея був столо зі мною, бо й він з такими самими почуттями клав і положив цей великий тягар на мене.

Словніть цю мою прохання з поміччю Святого Духа для добра нашої Церкви і нашого доброго Народу, що цього також бажає.

Ватикан 23/3 1980 +

ЛИШАТИСЯ НАЗАВЖДИ — ЧИ ЯКНАЙШВИДШЕ ВТІКАТИ?

Де може бути така країна, що одної хвилини хочеться залишатися назавжди, а другої хвилини хочеться якнайшвидше втечі? Це — за високими горами, за глибокими морями — лежить наша поневолена батьківщина, рідна Україна, країна контрастів.

Ми, молоді українці, які народилися в Канаді чи в іншій західній країні, багато чуємо і вивчаємо про Україну. Але те, що батьки та вчителі розказують та вчать вдома і на курсах українознавства, не цілком вистарчає, щоб нас сильно з'язати духом з Україною. Треба туди поїхати, побачити, покушати, пережити. Ось кілька вражень з нашого перебуття в Україні.

Вже місяцями ми приготовлялись ментально до подорожі. Але ця підготовка не приготувала нас до переживань, які на нас чекали. Вийшовши з літака в Києві (летовище виглядало як поле болота, на якому зробили кілька поганих доріг), нас заскочила присутність війська: сьома година вечора, ми (наша тур) одинокі на летовищі, а всюди ходять жовніри в довгих плащах, футряних шапках, високих чорних чоботях і з крісами на плечах. Ми були вражені, але старші в нашій турі, які вже відвідували Україну, нам радили тихо сидіти і ми, знаючи, що в Советському Союзі нема місця на критику системи, замовкли. Переходячи митний департамент, особа має почуття страху, винності — настрій в будинку, в якому перевіряють пашпорти та валізи, не надто приємний. В кожному разі, коли ми перейшли це випробування, вийшли в почекальню, щоб почекати, поки решта тури переїде це пекло. Сівши на п'ять хвилин, ми віддихнули (вже українським повітрям!) і гайда «експльорувати», тобто оглядати решту летовища (кафе, туалети, сувеніри, оголошення, газети і — чудо чуд — кольорову телевізію!). Знову розчарування — усі написи по-російському, газети — сама пропаганда, телевізор також. Але можна було купити «пепсі-кола».

Нарешті сіли на автобус і поїхали до готелю. По дорозі переїжджали Дніпро, і хоч важко було бачити, бо вже було по десятій годині вечора, було почуття зв'язку — хотілося співати «Києве мій», в очах слізи стояли, знаючи, що ми вже «вдома». Перша ніч на Україні — в нашій історичній столиці. Хоч було пізно, і ми були втомлені, однак неможливо було заснути. Ми (кілька молодих по турі) рішили пройтися по тім Хрестатику, про який ми так багато чули. Була погідна ніч. Вулиці освітлені, але майже порожні. Ми були дуже здивовані, бо ж то був суботній вечір, а нікого не було на вулицях, крім міліції та тих, які верталися з праці. Ми пізніше довідалися, що всі кафе, ресторани і бари закривають о десятій годині вечора, а по десятій по вулиці вже ніхто неходить.

Ми не знали міста, а хотіли все нараз побачити. Всюди заглядали — в крамниці, на будинки, читали написи по-українському! На жаль, були також написи, які хвалили комуністичну партію: «Слава КПРС!», «Ленін — батько народу!», «Наша мета — комунізм!», «Честь і слава трудящому народу!» і т.д. Це нас зразу вражало погано, але за кілька днів ми перестали на них

МИ НА УКРАЇНІ — ВПЕРШЕ!!!

звертати увагу. Ті, що приїжджають з України на захід, розповідають, що вони реагують дуже подібно на наші оголошення. Окрім написів про КПРС, також дуже часто можна було побачити постать Леніна — портрети, статуї, бюсти, мозаїки. Одна статуя близько нашого готелю «Дніпро» така велика, що перших кілька разів ми тільки зауважили ноги. Про Сталіна нема згадки.

Бачучи написи українською мовою, нам було цікаво усе побачити, але ми деяких речей не розуміли. Наприклад, чому так багато великих крамниць з написом «Астроном»? Чи вони справді так захоплені космосом? Нащо так багато перукарень? Нам здавалося, що там важко дістати перуки. Аж пізніше ми довідалися, що Гастроном — це іхній великий харчовий магазин (подібний до нашого Лоблавса), а перукарня — це там, де люди волосся обтинають.

Але всі цікаві будинки не були на одній вулиці з одного боку. Ми бігали всюди, де бачили щось цікавого, розбігалися, а потім знову збиралися. Нас захоплювало все — бруково-камінні вулиці, високі старовинні житлові будинки, кінотеатри, окрім крамниці на хліб, молоко, овочі і ковбасу, та навіть смітники з спеціальними відділами на рештки папіросів. Після якогось часу ми зауважили, що за нами постійно є якийсь чоловік. Тому що ми так ератично ходили, йому було важко слідити за нами, і нарешті він мусів нас минути. Він йшов помалу й оглядався і нарешті зник. Ми посміялися і забули за це.

За якийсь час вийшли знову на Хрещатик і побачили, що він знову йде за нами, але тепер вже в темнім плащі. Ми всі знову розсміялись, а він закрутися і зник.

На другий день, в неділю ми не мали нагоди піти до церкви (в Києві є тільки одна церква, в якій відправляють — тільки на показ — це церква св. Володимира) і після сніданку ми сіли в автобус «Інтурист» і поїхали оглядати місто. День був гарний і сонячний. Ми об'їжджали Київ, бачили все, про що ми вчилися, і слухали пропаганду. Та жінка, що нас возила, досить добре говорила по-англійському, але була запекла комуністка, і це погано впливало на настрій. В кожному разі, ми бачили Володимирський парк, пам'ятник Лесі Українці, пам'ятник якомусь там совєтському генералові (Ватютінові), Тарасові Шевченку і Володимирові Великому. Бачили пам'ятник Богдану Хмельницькому

«Золотоверхий Київ» — вид з Володимирської гори, університет ім. Т. Шевченка, Печерську Лавру, Собор св. Софії, Холм слави, Царський палац, Золоті ворота, урядові будинки, консерваторію, оперу, філармонію та багато більше. Дуже зворушливе пережиття було в Софійському Соборі. Зайшовши туди, хотілося клякнути і помолитися. Але з Собору зробили музей — люди ходять, оглядають Божий дім як крамницю, ходить міліція, всюди були написи, оголошення, образи за шклом. Аж хотілося плакати — як вони сміють так зневажати Божий храм? Але якось ми не знали як протестувати. Дивилися ми і дуже переживали факт, що по цих каменях ходили князі та козаки, а тепер ходить совєтська міліція.

Окрім цих офіційних тур, ми також бачили місто з точки зору мешканців міста. Мали ми контакт з кількома західними студентами, які студіюють в Києві, і

Все, все було новим і незвичайним на Україні: вуличі, будинки, постаміті жінок на львівському ринку, вигаз обличча дитини...

Сто раз читали, але раз посачили, і то було зовсім ноте, бо на європу — особливий час української землі.

вони нам також трохи показали місто і розказали про життя в сучасній Україні. Говорили вони нам про обставини життя — як п'ятеро живуть в одній кімнаті, як один, що приїхав студіювати в Києві з Австралії, вже двадцять разів мав «фуд пойзонінг» — хворував через харчі, про брак моралі між молоддю та багато іншого. Ми також самі блукали по місті. Одна з перших речей, яку ми зауважили — це великі машини на вулицях, в яких можна купити «газированную воду» — воду з газом. Нас трохи заскочило, що замість окремих горнятків, усі пили з тої самої склянки. Ми пізніше зауважили, що вони кожного разу помиті. Ми також зайдли до гастроному подивитись, як в них продають їжу. З нами був один наш знайомий з України. Він дуже великий і ми з ним чулися відважно. Ми його все розпитували, бо той гастроном виглядав нам дуже понурий. Крамниця була немала, але не до порівняння з нашими. Стояли довгі ряди продуктів. Між порохом і поржавілими кошиками не було видно багато людей. Ми ходили і оглядали їхню мармуляду, порошковану зупу і всілякі сухі, чи порошковані, чи пушковані речі. Одинока річ, яка була подібна до чогось

свіжого — це було молоко. З одного боку крамниці стояв довгий холодильник, який виглядав нечинний. В цім довгім холодильнику було може п'ять пляшок молока, але воно виглядало несвіже і страшно неапетитно. Одна пляшка навіть була відкрита, і видно було як білі грудки плавали зверху. Нам стало дуже неприємно, бо ми знали, що на таке молоко ми навіть дивитися не хочемо, але є люди, які мусять його пити, бо не можуть дістати іншого. І це мої рідні брати і сестри... Той момент ми так емоційно відчули, що ще й сьогодні не можемо забути... Я скоро відійшла від того молока і зауважила, що навіть коли харчові продукти досить примітивно виглядають, написи з цінами чудові. Мені вони так сподобалися, що я аж нашому знайомому згадала. А він за якийсь час мені приніс один. І от контраст: молока свіжого нема, але людина така приємна, що нас аж заскочило.

Вдень в центрі міста ми зауважили, що люди якіс привітні, всі тримаються за руки, під руки, говорять, сміються — чогось не так, як у нас, що всі завжди спішать і ні до кого слова не скажуть. Ще один феномен, який ми зауважили — це те, що там всі ходять по вулицях. А в нас всі їздять автами. Там люди може не мають багато грошей, щоб піти до ресторану чи до театру і тому вони ходять на прохід. В неділю і вечорами вулиці заповнені людьми — молодшими і старшими. На бульварах і в менших вуличках багато лавок, які майже

ніколи не порожні. Люди дуже радо допоможуть, покажуть, пояснять — як, де, коли, куда десь зайди чи щось знайти.

Ше одне неприємне пережиття було з телефонами. Нам треба було подзвонити до однієї знайомої в Києві, але ми мали тільки число телефону, а не адресу. З готелю (очевидно) не можна було «викликати», бо всі телефонічні розмови підслуховуються. Треба було йти до публічного телефону надвір. Будки дуже подібні до наших, тільки що там часто двері поламані, не закриваються, або взагалі їх нема. В них нема інструкцій як вживати телефон (наприклад, скільки коштує, куди кидати гроши і т. д.). Нема телефонічної книжки і нема числа, на яке можна подзвонити за інформацією (так як у нас «0» до оператора). Щоб подзвонити, треба покласти дві копійки в дірку, накрутити число, і якщо хтось відбере « трубку », то ті копійки спадають в скриньку. Ми два дні старались додзвонитися до нашої знайомої, але так і не могли до неї додзвонитися (телефонічна обслуга там дуже погана!). Ми сконтактувалися з нашою знайомою аж годину перед від'їздом з міста. Після короткої зустрічі, ми сіли на автобус і поїхали на «вокзал» (залізничну стацію). Там ми попрощалися — плачуши — з нашими друзями з Києва, і вирушили в дорогу до Львова нічним потягом.

(Далі буде)

УКРАЇНСЬКА ІМПОРТОВА
ФІРМА

FIRCHUK'S TEXTILES Parcels to Europe

610 Queen St. West, Toronto, Ont., Tel. 364-5036
293 Ottawa St. N., Hamilton, Ont., Tel. 549-2005

ВИСИЛАЄМО ПАЧКИ В УКРАЇНУ І ДО ІНШИХ КРАЇН ЄВРОПИ

Маємо великий вибір різного роду товарів і готових убраний різних розмірів, а також хустки, різні матеріали, нитки ДМЦ, полотна до вишивання.

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ

"WEST ARKA"

ОЛЬГА і АНДРІЙ ЧОРНІ
власники

WEST ARKA

2282 BLOOR ST. W. TORONTO, ONT.
Tel. 762-8751

Книжки, журнали, часописи, шкільні і бюрове приладдя Різьби, вишивки, нитки, панама, грамофонні платівки багатий вибір дарунків.

ВИСИЛАЄМО ПАЧКИ В УКРАЇНУ

Маємо великий вибір різного роду хустки, різні матеріали, нитки ДМЦ, полотна до вишивання.

МАТЕРІЯЛИ З УКРАЇНИ

Оцінюємо матеріали в першу чергу не за сенсаційністю, а за значимістю. Нижче подана заява Чорновола, хоч і друкована кілька років тому в українській пресі, все ж заслуговує на передрук і дальшу популяризацію. То унікальної ваги документ, дуже важливий як доказ неминучості вибуху національної "бомби" в СРСР. Якщо навіть Якути, маленький сибірський народ, збудилися до такого рівня свідомості, що їхні стосунки з Москвою знаходяться на точці експлозії, то недалекий кінець імперії ясний для кожної думаючої людини.

Але західна людина мало знає про це. Вихована професорами-русофілами в університетах, вона "проковтнула" версію, згідно з якою єдиним реальним чинником у СРСР є російський чинник; решта ж є нібито незначним і майже зрусифікованим. Заява Чорновола є найкращою зброєю для розбиття таких стереотипів. Але на жаль ми її фактично не помітили; воно не викликала жодного коментаря з боку наших "мозків". Ми б мали поширити її на Заході скрізь де можна — але перекладів ще нема...

Друкуємо цей документ з метою створити йому додаткову популяреність і привернути до нього увагу.

У наступних числах журнажу подамо його в англійському перекладі.

Запрошуємо також наших читачів ширити цього типу документи у всіх доступних нам середовищах, знайомити якнайширші кола людей на Заході з оригінальними фактами національних стосунків у СРСР.

»Із наявностю гострих національних (точніше расових) конфліктів у Якутії я зіткнувся ще на етапі на заслання. Посаджений до мене в кімнату Якутської тюрми бувший офіціант місцевого ресторану, росіянин за національністю, намагався пояснити мені, що іменно якути гірші від інших людей, і з явним вдоволенім розповідав про свого знайомого-«дюжиса парнє», який збивав при всій нагоді зустрічних якутів, розпізнававши їх по монголо-їдній зовнішності і по мові. Правда, якути кінець кінцем зловили цього кулаксланівця-одиночку і, зібравши разом, порядно його побили, після чого він почав діяти більш обережно.

Можна було б думати про якусь психічну збоченість цього типу, якщо б, попавши в Ленінський район із зміщенням складом населення (у селах — якутське, в районах — наполовину російське), я не побачив, що все тут не так просто. У перший же день перевезення в Нюрбі я зауважив на стілі переговорного пункту вирізлані великими буквами «объяснение в любви» (до речі зберігається до цих пір): «Якути-сукі, маули», а ніжче відповідь: «Русские хамы». Буквально з перших днів я чув від випадкових зустрічних, що якути — «мавпи», «чорнож...», що від них тхне, смердить, що всі вони, навіть начальники в кабінетах «гоняють сопли», що вони лінії, бездарні і, якщо б не росіянин, до цього часу ходили б в шкірах, або взагалі вимерли б (буцім то піде в світі нема прогресу, лапландці в Скандинавії чи ескімоси на Алясці до цього часу ходять у шкірах і вимирають, а не їздять у власних машинах і живуть у котеджах).

Дізнався я також, що недавні якути ще і «жахливі націоналісти». Такі поширені судження доводилося чути і чути на найбільш різних рівнях, починаючи від п'яного «бича» і кінчаючи ділкими районовими начальниками середньої ланки, які були невдоволені, що бажані ними посади зайняти національними кадрами.

А ось що декілька живих прикладів. На дорозі із Чапанди в Нюрбу, в сильну холодичу, спочатку проскочила мимо моєї піднятії руки машина, різко загальмувала, підбігаю: «Извини, земляк, сразу не разглядел, думал, что ты якут. Садись!» На мос зди-

вування щофер пояснив: «Вони раніше були бідні і некультурні, ну і до росіян відносилися краще. А тепер »зажрались и обнаглели«.

У районній гостинниці зрусифікований землячок із Кисва, який кожнорічно приїжджає в Якутію «шабашить», гордо демонструє вибитий в бійці з якутами палець і знайомить мене з расистським фольклором: «Всякий русский, у кого глаз не узкий».

В одному відділі відділів під час безуперчого пошуку прація почув: «Так, вас посыли в Чапанде среди якутов? Ну, я вам не завидую. Они ведь такие националисты! Будет всего два якута среди группы наших и все равно по-своему говорят». І т. д. і т. д.

Щоб не бути одностороннім, повинен зауважити, що зі сторони якутів також бувають злі погляди, різкі репліки і навіть напади, особливо коли вип'ята.

Я не маю основи твердити, що всі росіяни вороже відносяться до якутів (і навпаки). Люди разом працюють, інколи дружать, бувають змішані сім'ї. Але вестаки проявляють ворожості надто часті, (вище я навів лише незначну частину своїх спостережень) і часто приймають немирну форму. Як це було в Якутську. Маю на увазі масову бійку між росіянами і якутами з сотнями учасників (в їх числі студенти Якутського університету), з людськими жертвами і руйнуванням, притягненим для розгрому армії. Властиво, вам краце знати всі деталі цього жахливого інциденту, який трапився, здається, 11 червня. Адже розповідають, що під час намагання зупинити побоїще був побігти навіть ваш заступник ...

Чому я про це пишу вам, а не в партійно-радянській інстанції. Тому, що після голосного побоїща в Якутську деякі заходи виховного чи організаційного характеру плиннуться і без мосі підказки, яка може бути тенденційно витрумачена як зловмисність засланого дисидентів. Тому мною керує лише інстинкт самозбереження. Район заслання мені визначили іменно органії МВД. Це дивлячись на мос законне право поселитися в будь-якому пункті району, Ленінський райіділ МВД волевим прийомом загнав мене в якутське село у відділення радгоспу, до речі на працю, яка не відповідає мосму стану здоров'я. Встановленню дружніх відносин

з місцевим населенням заважає «профілактика» владі, яка проводиться постійно і яка розпочалася ще до моого приїзу в село, тобто порушення моєго законного права вільно оселитися в будь-якому пункті було заплановане ще до моого приїзду в район.

За рік з таком моєм перебуванням на засланні в селі Чапанді Ленінського району, трапилося вже декілька неспровокованих мною інцидентів. Деякі з них могли закінчитися трагічно. Мене до цього часу рятувало лише мое положення політзасланця, природне співчуття до людини, яку переслідують, яка підневільна. Так, наприклад, 2 жовтня 1978 року, коли я через відсутність транспорту йшов пішки в районний центр на чергову відмітку в міліцію, на півдороги в глухому місці мені дорогу заступила товпа (12 чоловік) — допрізваників із замаркінських сіл, які поверталися з райвоснікамату, частина з них була п'яна. З криком: «Нууча, нууча!» (тобто росіянин) мене оточили, почали стягти одяг, намагалися побити. Можливо, справа не обмежилася б лише побиттям, і мені прийшлося б гинти в болоті тайги, врятувало пояснення, що я такий і те, що один з них раніше бачив мене і тепер пізнав. Більшість голосів рішили «засланця не чіпати» і відтягнули під мене пезідні з таким рішенням. Про цей випадок я розповів міліції в цей же день і, до речі, я просив у міліції не встановлювати мені точних днів щомісячної відмітки, щоб я міг пов'язувати поїздки в район з наявністю транспорту, та мені не дозволили.

Через декілька днів після випадку в тайзі на мене напав при сівках в Чапанді якийсь тільки що звільнений угоронник, який грозив зарізати мене за те, що я не зрозумів його звернення до мене по-якутськи. Про цей випадок я також повідомив міліцію.

Протягом минулого зими декілька разів пічно у двері і вікна моєї квартири вломлювалися невідомі особи, засипали мене лайкою, грозили вбити, застрелити і т. п. Побоюючись вистрілу у вікно, я змушені був у тій ночі лягти на підлогу, при тому, заявляю, що ні одного конфлікту з мешканцями села у мене не було. Особистих ворогів у мене тут нема. Про ті нічні візити я повідомляв міліцію і голову сільради.

Тепер після побоїща в Якутську расові терти в Ленінському районі посилилися. Бійки між якутами і росіянами, що траплялися і раніше, почалися (мене повідомляли навіть про факти вбивства, але я цього ще не перевірив). Від якутів я чув заяви, що зарівнявши росіян в Якутську добре провчили, треба би і в Нюрбі.

20 липня п. р. на мене знову пробували напасті, на цей раз в Нюрбі. Очікуючи автобуса, я силів над Вілюєм, недалеко від річного порту і читав газету. Мені оточили троє підпішаних якутів середнього віку і почали задиратися (чого тут розсівся? чого треба?) тут треба? і т. п.). Мене знову виручило слово «політзасланець», від мене відчепилися, але дали пораду: «ты мужик, быстро мотай отсюда. Там ждут наши молодые. Они с тобой объяснятся не станут, а хорошо отгуляят». Довелось «мотати» в сторону Амакінської геологоекспедиції, де безпечно (до речі, я виявив наявність у Нюрбі своєрідних расових «гетто»).

Дивно, що після побоїща в Якутську значно погіршилося відношення до мене низової адміністрації якутів. Це проявилось як у відділенні радгоспу, де безпідставними придирками вимусили мене звільнитися, так і в райміліції.

Так як після річного спілкування з якутами я не зауважив пінків ксенофобії ісповідності, які відрізняли б якутів від інших радянських громадян і не розділяю тих расистських поглядів частини блідоліців братів по слав'янстві, мені менше всього хочеться стати випадковою жертвою існуючого в Ленінському районі міжнаціонального терти. А як видно з прикладів, така можливість у мене існує щоденно, так, як мене насильно помістили в інорасове середовище і відлякують від мене решту громади.

Стаття 80 ВТК РСФСР вказує, що «в случае болезни, а также при наличии иных исключительных обстоятельств, препятствующих дальнейшему отбыванию ссылки в данном месте, осужденный по мотивированному постановлению Министра внутренних дел автономной республики... может быть переведен в другое место ссылки».

Вважаючи на викладене вище «обстоятельствами исключительными», прошу винести постанову про перевод в другий адміністративний район, де нема таких загрожуючих особистій безпеці расових конфліктів, як в Ленінському районі. При цьому прошу врахувати поганий стан моєgo здоров'я (наявність хронічних захворювань в тому числі дихальних шляхів) і перевести мене в район з більш поміркованим кліматом. На випадок переводу іменено в такий район (в ЯАССР таким являється Оддан, Ленськ, Олекінськ), я згідний відповідно ч. 8, стаття 80 ВТК РСФСР, направлятися на нове місце заслання за свій рахунок, а не за рахунок держави.

30 серпня 1979

В. Чорновіл
український журналіст,
політзасланець.
6782253 ЯАССР
Ленінський район, п/в Чапанді

УКРАЇНСЬКО-ЖИДІВСЬКА СПІВПРАЦЯ —

МОДНА ТЕМА?

Українсько-жидівська співпраця...

Немає теми більш цікавої і більш трудної ніж ця. Дві Нації, такі подібні в тому, що обидві фанатично несуть прапор своєї Призначенності через історію. Обидві пройшли тяжкий іспит бездержавності; різниця лиш в тім, що Жиди вже вийшли з сінайської пустині, — ми ж ще мусимо перейти її і знайти свого сінайського лева.

Український національний рух і жидівський національний рух — два найсильніших національних рухи в Совітському союзі. То две руки, що можуть задушити московську імперію. Але це знаємо не тільки ми. Москва теж знає це, і намагається нас посварити. Для того з "являється" "Голокост", портрет Хмельницького у жидівському підручнику з написом "перший гітлер", книга про Петлюру з заголовком "убивця". З "являється" нарешті Візенталь... Він шукає "злочинців". Але /дивна річ!/ чомусь він знаходить тих, кого хотіла б скопити Москва! Знаходить Футалу з Йонкерсу, славного командира УПА, який вислав

до неба і до пекла не одного ворога України в партизанських боях, але до "знищенні Жидів" не має жодного відношення. Знаходить Куп'янка Дмитра в Канаді, такого ж славного командира УПА. Нарешті, чінляється до Поляка Валюса в Чікаго, звинувачуючи його у знищенні Жидів. Потім виявилося, що Валюс ніколи не був у жидівських гетах; "свідки", яких виставив Візенталь, розповідали фантазії!

Чи не досить цих скандалів? І взагалі, як подала клівлендська газета, всю справу з розшуком "злочинців" розпочав редактор просовітської газети в Нью-Йорку. Візенталь є совітською рукою, що хоче витягнути з Західу людей, яких совіти воліли б бачити у своїй тюрмі.

Частина жидівської громади грає дуже сумнівну і зловісну роль в цих акціях. Зловісну - бо віщують зло для себе. Саме безкінечним галасом про антисемітизм будиться новий антисемітизм. 31-го травня у Торонті відбулась маніфестація з вимогою судити "військових злочинців". Яких? Тих що роблять злочини в Афганістані? В Камбоджі? Там на наших очах вбивають мільйони людей. Ні, мова йшла про другу світову війну... То які ж злочини важливіші: ті що творяться тепер, чи 40-річної давності? Чому Канада має тратити гроши на цю справу?

Ми щиро хочемо порадити декому: не викликайте вовка з лісу! Як видно з листа Мунка /подаємо нижче/, жидівська громада у Відні не хоче спілкуватись з Візенталем, бо має дані, що він вигадав свою "тюремну" біографію і не був жодного дня в нацистському таборі. Значить Ви самі не респектуєте таких, як Візенталь, але хочете використати їх проти нас? Тим наївним Українцям, які мали повні штани радості після зустрічів із Сусленським, ми порадили б не забувати одну річ. Так, ми раді, що Сусленський і його однодумці бажають співпрацювати з Українцями. Ми раді, що Сусленський запрошує Мороза в гості до Ізраїлю. Але головною подією в Українсько-жидівських стосунках за останній час була не візита Сусленського, а маніфестація 31-го травня в Торонті. Такі маніфестації розбивають будь-які реальні перспективи українсько-жидівської співпраці.

Отже - будьмо реалістами. Українсько-жидівський діялог почнеться тоді, коли:

- а/ Україну перестануть називати центром антисемітизму.
- б/ З жидівських підручників викреслять наклепницькі матеріали про Хмельницького, Петлюру та інших наших діячів.
- в/ Деякі жидівські чинники перестануть вживати совітські "матеріали" проти Українців.
- г/ Буде припинена провокативна діяльність таких як Візенталь.

Нижче подаємо добірку матеріалів на цю тему.

The New York Times

CLEVELAND, Feb. 10 (AP) — A 60-year-old Ukrainian was accused today in Federal District Court here of being a Nazi collaborator who hid his past as a war criminal to become an American citizen.

John Horrigan, an Assistant United States Attorney, said in his opening statement that John Demjanjuk, a mechanic on a Ford Motor Company assembly line for nearly 29 years, lied to United States officials when he sought residence in the United States and American citizenship after World War II.

After Mr. Horrigan's presentation, Mr.

Demjanjuk's attorney, John W. Martin, said his client was captured by Germans while he served in the Soviet Army in 1942 and was held as a prisoner until the end of World War II.

After the war, he said, the Soviet Union sought the return of all Soviet citizens who had been held prisoner by the Germans, but Mr. Demjanjuk did not want to go back.

"The evidence will show that if he did give false testimony," Mr. Martin said,

"it was only so as not to be repatriated to the Soviet Union."

As the trial before District Judge Frank J. Battisti began, about 150 Ukrainian-Americans marched outside the courthouse in freezing rain and burned a Soviet flag, protesting what they said was the use of Soviet-supplied information in the case. They were joined by Valentyn Moroz, a 44-year-old Ukrainian released from a Soviet prison in 1979.

"We are protesting against a Soviet

Associated Press

John Demjanjuk

trial in American courts," Mr. Moroz said, adding that Mr. Demjanjuk's trial was instigated by the Soviet Union to create animosity between Jews and Ukrainians.

The Ukrainian group maintains that documents pertaining to Mr. Demjanjuk were falsified by the Soviet authorities. They also discounted testimony to be given by death camp survivors, contending that identification after 40 years was not reliable.

About a dozen counterprotesters, identifying themselves only as concerned Jews, held an Israeli flag and denounced Mr. Demjanjuk as a Nazi.

LEAFLET WHICH WAS HANDED OUT DURING THE DEMONSTRATION IN CLEVELAND, FEB 10, 1981

RESOLUTIONS ADOPTED BY THE PARTICIPANTS OF THE RALLY IN PROTEST AGAINST THE USE OF SOVIET EVIDENCE IN U.S. COURTS HELD SUNDAY, FEBRUARY 8, 1981 AT ST. VLADIMIR'S UKRAINIAN ORTHODOX CHURCH HALL, 3211 Marioncliff Dr., Parma, Oh.

We are gathered here today with the intention of mobilizing a protest against the invasion of the U.S. Justice System by way of falsified documents, witnesses, and evidence procured from the Soviet Union. In particular, the trial of Mr. John Demjanjuk is probably the most vivid and striking incident of enemy interference into the U.S. legal system and into the lives of U.S. citizens.

- * WHY IS IT THAT WE SHOULD TOLERATE THESE MATERIALS THAT HAVE BEEN IMPORTED FROM A SYSTEM OF TOTALITARIANISM, WHERE WITNESSES WILL SAY ONLY WHAT THEY WERE TOLD TO SAY?
- * WHY IS IT THAT WE SHOULD ACCEPT THESE DOCUMENTS AS TRUE, WHEN WE HAVE THOUSANDS AND MILLIONS OF EXAMPLES OF SOVIET "MORALITY," MURDER, AND DEATH?
- * WHY IS IT THAT THE SOVIET UNION, AN ENTITY NOT INERTLY STRONG WITHIN ITSELF, MUST RESORT TO USING ITS INFLUENCE IN THE WEST TO FURTHER ITS OWN INTERESTS AND DESIRES, AND WHAT'S MORE, THROUGH THE HANDS OF THE U.S. COURTS?
- * WHY IS IT THAT A HARSH AND ARTIFICIAL ANTAGONISM MUST BE CREATED BY THE SOVIETS BETWEEN THE UKRAINIANS AND THE JEWS FOR THE PURPOSE OF DIVIDING THESE TWO MOST FORMIDABLE FORCES IN THE SOVIET UNION? THEY DO THIS BECAUSE THEY FEAR THAT THESE TWO FORCES MIGHT ONCE JOIN TOGETHER AND CHOKE THIS IMPERIALIST SATAN.
- * WHY IS IT THAT WE SHOULD STAND BACK AND VIEW THIS SITUATION WITHOUT STATING THAT THE SOVIETS ARE THE GREATEST DECEPTORS, DIVERSIONISTS, AND BLOODY MURDERERS OF ALL TIME? IN 1932-33 ALONE, THE SOVIETS STARVED 6-7 MILLION UKRAINIANS TO DEATH IN AN ARTIFICIAL FAMINE. THE WEST REMAINS SILENT; ONLY THE CHICAGO DAILY AMERICAN WROTE OF THESE ATROCITIES AND TODAY COPIES ARE ABSENT FROM U.S. ARCHIVES.
- * WHY IS IT THAT WE SHOULD NOT SAY THAT UKRAINIANS ARE BEING PERSECUTED AND MURDERED TODAY IN THIS HELL CALLED THE SOVIET UNION? WE HAVE AN EYE WITNESS OF THIS PERSECUTION HERE TODAY IN THE PERSON OF VALENTYN MOROZ.
- * HOW IS IT THAT WE SHOULD ACCEPT THE TESTIMONY OF VICTIMS WHO HAVE BEEN SEARCHING FOR THEIR ASSAILANTS FOR NEARLY 40 YEARS? CAN THEIR MEMORIES BE THAT SAFE? OR HAVE THEIR MINDS BECOME PSYCHOTIC WITH REVENGE AND HATE? WILL THEY NOT EXERCISE THEIR FEELINGS ON JUST ANYONE WHO IS PLANTED BEFORE THEIR EYES?
- * HOW CAN WE ACCEPT THE USE OF OUR TAX DOLLARS FOR THE PROCUREMENT OF FRAUDULENT INFORMATION FROM THE SOVIETS TO BE USED IN THE CASES AGAINST U.S. CITIZENS, AND AS STATED BY THE WASHINGTON STAR, "WITH THE ASSISTANCE OF SOVIET OFFICIALS."

CAN THIS BE A FAIR TRIAL? OR IS THE BASIS OF THIS TRIAL A FARCE?

THEREFORE, WE RESOLVE:

It must be understood by the U.S. Government that we, as citizens of these United States, appeal to the highest authorities in this country, to immediately intervene into the methods, reasons, and sources upon the basis of which the Justice Department is handling the investigation into the lives of U.S. citizens.

- * WE DEMAND THAT ALL FEDERAL FUNDING TO THE HOLTZMAN COMMITTEE IN NEW YORK BE CEASED, FOR THE REASONS INDICATING THAT THIS COMMITTEE IS USING FOREIGN SOVIET SOURCES IN OBTAINING INFORMATION.
- * WE DETEST THE USE OF THE HONORABLE U.S. JUSTICE DEPARTMENT AS AN INSTRUMENT OF SOVIET PROPAGANDA.

UNTIL NOW THIS MOCKERY OF JUSTICE HAS BEEN CONFINED TO SOVIET COURTS. IF THE EVIDENCE IS ADMITTED INTO U.S. COURTS, THEN THE SOVIETS WILL HAVE SUCCEEDED IN ESTABLISHING A VERY DANGEROUS PRECEDENT. THE SOVIET TACTICS ARE QUITE CLEAR: BY LEGITIMIZING THE USE OF SOVIET EVIDENCE, MILLIONS OF NATURALIZED EASTERN EUROPEANS WILL NO LONGER CRITICIZE THE SOVIET UNION IN FEAR THAT THEY MAY BECOME VICTIMS OF FALSE ACCUSATIONS AND THUS BECOME SUBJECT TO DENATURALIZATION AND SUBSEQUENT DEPORTATION. THE PRECEDENT OF ADMITTING SUCH QUESTIONABLE EVIDENCE WILL IN EFFECT DEPRIVE THESE PEOPLE OF ONE OF THEIR CONSTITUTIONAL FREEDOMS, THE FREEDOM OF SPEECH.

SMOOK & SON

OIL CO.

Fuel Oil & Service

2206 Stanley Terrace

UNION, N.J. 07083

Phone: 201-687 2919

To Catch a Nazi

The U.S. government wanted a war criminal.
So, with the help of Simon Wiesenthal, the Israeli police, the local press,
and Judge Julius Hoffman, they invented one.

Frank Walus is a Polish immigrant living in Chicago. He suffered the years of hunger in Poland, and afterwards forced labour in Germany during the war. Then his life took a turn for the better in Chicago - a Jerusalem of the Polish emigration. He found a job and then settled down to a peaceful retirement.

But trouble returned. And this time under the name of Weisenthal, the famous "Nazi hunter". Weisenthal found Walus and said that he was the leading Gestapo murderer in the Nazi ghettos. Weisenthal was actively aided by the Israeli police, the U.S. Immigration and Naturalisation Service, and the judge, Julius Hoffman, from Chicago. Fortunately, Walus found a good lawyer and it finally came to light that Walus never was in any ghettos (on the contrary he, himself was a victim of the Nazis). The "testimonies" given against him were the pure fantasies of elderly people led by nothing more than blind hatred and revenge.

It took Walus four years of endless suffering, as well as \$60,000 to prove his innocence. Who is going to return this to him? Perhaps Weisenthal? Or maybe the Israeli police? And who is going to return those funds to the American budget, wasted on the provocations of Weisenthal and others like him?

PORTRAIT OF A MURDERER: Frank Walus & other witnesses testified that this photo made in Germany in 1940, shows Walus at age 17½. At the same time, according to Nazi hunters, he was in Poland murdering Jews.

Simon Wiesenthal

The following is the English translation of a letter by Mr Hermann Munk of Vienna, Austria, which was addressed to Deutsche Buergerinitiative, Attorney Manfred Roeder, 3579 - Schwarzenborn, Germany, where the original letter is retained.

Vienna, 17 October 1969

Gentlemen:

Please allow me to submit the following background information on self-styled Eichmann-Hunter 'Engineer' Simon Wiesenthal:

Until the end of the German campaign against Poland in 1939, Simon Wiesenthal worked as foreman in the oil fields of Grozny, Poland. The title *engineer* he assumed on his own authority. After the defeat of Poland, Wiesenthal beat his retreat to Romania.

Soon after the arrival of a German army training regiment in Bucharest and the establishment of the S.D. [S.D.-Sicherheits Dienst - Security Services] office, Wiesenthal entered the services of the latter and remained a collaborator until Romania was vacated by German troops.

Later on, Wiesenthal surfaced in Vienna claiming he had been racially persecuted and that he had spent a long period of time in German concentration camps. This, as well as his claim to the title *engineer*, are figments of his own imagination since he never spent a single day in a concentration camp.

All of this information was recently brought to the attention of the *Israelitische Kultusgemeinde* [Israeli Cultural Community] in Vienna, and Wiesenthal is no longer respected in those circles.

One can only assume that Wiesenthal's actions are not based on ethical reasons, but on a pure and simple desire for self-aggrandizement, and that he is an adventurer without scruples.

Respectfully

signed:Hermann Munk

Frank Walus as he is now...

Колись судив Каганович,
Тепер Каганчата,
Та й запахла всюди,
Всюди

Цибуля проклята...

*****

Гарна квітка, але
мабуть її ще
рано висаджувати.

AMERICANS!

IT IS TIME FOR US TO STOP BEING THE SOURCE OF
WELFARE FOR THE WORLD, FINANCING THE
INTERESTS OF EVERYONE EXCEPT AMERICANS!

IN CLEVELAND ON FEBRUARY 10, 1981, JOHN DEMJANJUK IS BEING BROUGHT TO TRIAL ON THE BASIS OF TESTIMONY FROM WITNESSES SUPPLIED BY MOSCOW. IN THE EVENT THAT JOHN DEMJANJUK IS CONVICTED, THE SOVIETS HAVE ALREADY PREPARED ANOTHER THOUSAND SUCH ACCUSATIONS AGAINST AMERICANS OF EASTERN EUROPEAN DESCENT. WHY SHOULD AMERICA SPEND MILLIONS TO FURTHER SOVIET INTERESTS? DOES NOT THE MONEY OF AMERICAN TAXPAYERS HAVE ANY OTHER USE? IF IT IS NECESSARY TO SEARCH FOR CRIMINALS, THEN INVESTIGATE CURRENT CRIMES OF THE SOVIET REGIME. THESE CRIMES ARE OF MORE IMPORTANCE NOW THAN NAZI CRIMES THAT DATE 40 YEARS INTO THE PAST. WHY DO WE NOT BRING TO JUSTICE THOSE WHO ARE TERRORIZING ARABS IN PALESTINE? THE ARABS ARE ALSO HUMAN, THEY ARE OF THE SAME SEMITIC RACE AS THE JEWS, AND THEY ALSO HAVE RIGHTS. IF IT IS NECESSARY TO SEARCH FOR CRIMINALS, THEN WHY NOT SEARCH FOR SOVIET SPIES IN THE U.S.? IN THE WATERS SURROUNDING THE U.S. THERE ARE MORE SOVIET SUBMARINES THAN FISH.

DEMJANJUK HAS LIVED IN THE U.S. FOR 29 YEARS AND HAS CONTRIBUTED A GREAT DEAL TOWARDS THE GROWTH OF AMERICAN PROSPERITY. HE HAS NOT COMMITTED ANY CRIME IN AMERICA. HE IS A GOOD WORKER AT FORD MOTOR CO. HE IS A GOOD FATHER TO HIS CHILDREN AND A GOOD HUSBAND TO HIS WIFE. WHY SHOULD WE SPEND MONEY TO FURTHER MOSCOW'S PRETENSIONS AGAINST DEMJANJUK?

WE PROTEST AGAINST SOVIET TRIALS IN AMERICA!

LEAFLET FROM THE DEMONSTRATION
IN CLEVELAND, FEB 10, 1981

УКРАЇНСЬКА ВИСИЛКОВА ФІРМА
LOTUS TEXTILES

TEL. 763-6543

2246 Bloor St. W. — Toronto, Ont. — M6S 1N6

- Висилаємо пачки в Україну вагою 22-х фунтів. Літунською поштою бандерольки.
- Маємо велику кількість товарів і готового одягу до Вашого вибору.

Власниця: ГАЛИНА БОНК

Єврейський антиукраїнізм

Один з великих приятелів українсько-єврейського порозуміння Ізраїль Клейнер, член та співосновник організованого в Єрусалимі Комітету єврейсько-української співпраці, що почав видавати журнал «Контакти» — виголосив в Парижі (7 листопада) та в Мюнхені (14 листопада) доповідь «Єврейсько-українські взаємини в сторіччя народження Володимира Жаботинського». Як відомо, народжений в Одесі В. Жаботинський був видатним єврейським діячем і при тому також прихильником українсько-єврейської співпраці, що позначилося на його публістичній діяльності при кінці XIX і на початку XX століття. Жаботинський визнавав за українцями право на вільний культурний розвиток та на самостійність і закликав євреїв, які живуть в Україні, підтримувати українські політичні змагання.

Той час називав п. Клейнер «іділією» в українсько-єврейських стосунках, яка перервалася в наслідок погромів в Україні за часів її короткотривалої державності, що їх євреї приписують чомуусь виключно українцям та передусім голові тодішньої української самостійної державі Симонові Петлюрі. Якщо проглянути єврейські видання на цю тему, починаючи від процесу Шварцбarta, а кінчаючи сучасними (як в ЗСА, так і в Ізраїлю), навіть так зв. наукові видання, то побачимо, що вони просяклі радше наскрізь емоційно ненавистю до «українських погромників», до яких зараховуються чи не всі українці. У зв'язку з цим п. Клейнер мусів ствердити, що сьогодні в Ізраїлю серед великої частини населення панують сильні антиукраїнські настрої, можна сказати ворожнеча, яку важко ліквідувати і яку взявся поборювати новооснований Комітет єврейсько-української співпраці.

Не займатимемося на цьому місці можливостями переборення цих всіх труднощів, які постають на тлі нормалізації українсько-єврейських стосунків, що часом видаються «Сизифовою працею». Хочемо коротко зупинитися радше над тим, чому саме серед євреїв у світі (в Європі, ЗСА, Ізраїлю) існують такі ресантименти супроти українців, чому вони, з якихось невідомих нам при-

чин, обрали собі український народ як головного ворога юдаїзму. Існує справді парадоксальна ситуація. Нацистська Німеччина пляново винищила шість мільйонів євреїв, але в стосунку до німецького народу ми не помічаємо ні в Ізраїлю, ні в ЗСА, ні деїнде такої поголовної ненависті, як супроти українців. Хоч в порівнянні до нацистсько-німецького геноциду бліднуть і погроми в Україні в рр. короткотривалого існування УНР (до речі, в той час проводили там погроми і денікінці, і червоні банди, і різні «гайдамацькі» банди майже непов'язані з регулярною українською армією, і махнівські банди тощо, за які в той анархістичний час не міг відповісти український уряд, так само, як німецький не міг відповісти за погром, вчинений арабськими терористами під час Олімпіади в Мюнхені).

Дивовижними і незрозумілими для нас видаються й історичні єврейські ресантименти супроти українців. Хмельницький в єврейській історії займає чи не «передове» місце як «антисеміт», гайдамацькі повстання також. На тлі цього бліднуть зовсім тодішні і попередні антиєврейські погроми, що мали місце в Єспанії, як і в інших європейських країнах, бліднуть і російські погроми, організовані часто «згори», тобто, відповідальність за які паде на царське правління.

Спираючись в більшості на союзькі підфальшовані «джерельні матеріали», єврейська історична публіцистика звинувачує українців у співпраці з нацистами (до речі, згодом ці самі советські «джерельні матеріали» почали звинувачувати і «сіоністів» у співпраці з нацистами). Хоч майже промовчує, наприклад, той факт, що французыка поліція, і в окупованій німцями частині Франції, і в частині Франції, яка підлягала урядові в Віші, дуже тісно співпрацювала з нацистами й з Франції при її активній допомозі їхали до Авшвіцу цілі транспорти французыких жидів — на смерть.

Єврейська публіцистика, єврейські історичні джерела в більшості розглядають антисемітизм в Україні, не розглядаючи його причин, вичислюють кривди, яких зазнали євреї в Україні, промовчуючи їх

причини. Тільки в останньому часі деяка частина єврейського самвидаву в СССР і публіцистика писана вихідцями-євреями з СССР намагається об'єктивніше підходити до цих справ.

Жаботинський закликав співпрацювати в Україні з українськими національно-визвольними силами. На жаль, ми знаємо, що євреї в Україні завжди співпрацювали з тими, хто був сильніший, тобто за часів історичної Польщі з польською шляхтою, за часів царської Росії — з росіянами, а за большевицьких часів вони становили чи не головну опору большевизму, побіч росіян. Принаймні в перших роках «будівництва соціалізму» в СССР.

Варто на цьому місці привести міркування Михайла Хейфіца в його книжці «Место и время», які стосуються ролі євреїв в перші часи існування советського режиму. «Коли після Жовтня, пише Хейфіц, російська інтелігенція в своїй масі відмовилась співпрацювати з большевиками... ленінці звернулись за допомогою до євреїв... І тоді «мільйонам мешканців гнилих містечок — лахмітникам, корчмарям, контрабандистам, продавцям сельтерської води, які вигострили свою волю в боротьбі за життя, і мозок за вечірнім читанням Тори й Талмуду — влада запропонувала переїхати до Москви, Петрограду, Києва, взяти в свої нервові бистрі руки все ...від фінансів великої держави до атомної фізики, від шахматів до таємної поліції... Ім запропонували будувати «обіцяну землю», «нове царство Боже на землі», чи пак Комунізм... Тривало це два десятиліття, коли то згодом Росія повернула назад до свого комуно-фашизму».

В минулій історії євреї в Україні також не раз здійснювали роль, яка стояла в разючій суперечності до прагнень українського народу. Чи не варто всіх цих елементів взяти до уваги при розгляді єврейсько-українських стосунків, аніж тільки приписувати українцям ролю «ворога числа 1», «передового антисеміта» в історії людства?

М. С.

«УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО»

ПАРИЖ, 30 ЛИСТОПАДА 1980

На наступній сторінці дадмо англійський переклад цієї статті

JEWISH ANTI- UKRAINIANISM

One of the great supporters of Ukrainian-Jewish understanding, Israel Kleiner, a member and one of the co-founders of the Committee for Jewish-Ukrainian cooperation organised in Jerusalem, which has begun to publish the magazine *Contacts*, gave a speech in Paris (Nov. 7) and in Muncih (Nov. 14) on "Jewish-Ukrainian relations on the centenary of the birth of Volodymyr Zhabotynskyj". Volodymyr Zhabotynskyj, born in Odessa, was a prominent Jewish activist and also a supporter of Ukrainian-Jewish cooperation, as appeared in his publicistic work at the end of the 19th and the beginning of the 20th century.

Zhabotynskyj recognised the right of Ukrainians to free cultural development and to independence, and he appealed to the Jews living in Ukraine, to uphold Ukrainian political action.

Kleiner called this period in Ukrainian-Jewish relations and 'idyll' which was cut short as a result of pogroms in Ukraine during the country's short-lived statehood. For some reason, the Jews lay the blame for the pogroms during this period entirely on the Ukrainians, above all on the president of the then independent Ukrainian state Symon Petlura.

By studying Jewish literature on this theme, beginning with the trial of Schwarzbart, and ending with contemporary, even so-called research publications (in both the USA and Israel), we see that throughout they exude an emotional hatred towards the "Ukrainian pogromists" within whose ranks it seems the whole Ukrainian nation is included. In connection with this trend, Mr. Kleiner was forced to admit that in contemporary Israel there exists a strong anti-Ukrainian feeling, even open hatred towards the Ukrainians amongst a large percentage of the Jewish population, a feeling which is difficult to liquidate and which the newly-founded Committee for Jewish-Ukrainian cooperation is determined to stamp out.

It is not here that we shall discuss the possibilities or no of conquering these many difficulties which emerge beneath the normalisation of Ukrainian-Jewish cooperation, which at times seems to be a "hopeless matter". We should rather dwell on the following. Why is it that amongst the world's Jews (European, American, Israeli) such antipathy towards Ukrainians exists? Why have they, through reasons which are totally incomprehensible to us, chosen the Ukrainian nation to be the main enemy of Judaism? A truly paradoxical situation exists. Nazi Germany systematically destroyed six million Jews, yet in relations with the Germans we do not detect a general hatred from either Israel, the USA, or anywhere else which could compare with that felt for the Ukrainians. And this, inspite of the fact that, compared to the Nazi-German genocide of the Jews, the pogroms in Ukraine during the brief existence of the Ukrainian

National Republic fade into obscurity. Indeed, the pogroms at this time were led by both white Russians, red hordes and various anarchistic bands, etc. who had almost nothing in common with the regular Ukrainian army, and whom the Ukrainian government, during this anarchistic period, could not be held responsible for, as the German government could not be held responsible for the pogrom caused by Arab terrorists during the Olympic Games in Muncih.

Historical Jewish antipathy towards the Ukrainians also seems just as strange and incomprehensible. In Jewish history it is Khmelnytsky who holds the 'place of honour' as number one anti-semit, with the Haydamak uprisings following a close second. In comparison with these all earlier and contemporary anti-Jewish pogroms which occurred in Spain and other European lands seem to detract and lose colour, as do the Russian pogroms, often organised from the 'top', all responsibility therefore falling on the Czarist regime.

Resting mainly on Soviet falsified "archives", Jewish historical publications accuse the Ukrainians of cooperating with the Nazis (it is worth noting that these same Soviet "archives" then went on to accuse the zionists themselves of cooperating with the Nazis). Yet the fact that the French police, both in Nazi occupied France and in the French territories under Vichy rule, closely cooperated with the Nazis and actively aided in transporting whole cargoes of French Jews to their deaths in Auschwitz, is strangely forgotten...

Jewish publications and Jewish historical archives mainly study anti-semitism in Ukraine, without, however, studying the reasons for its occurrence. They make long lists of wrongs suffered by the Jews in Ukraine whilst simultaneously silencing the reasons behind their origin.

Only recently has a more objective approach to these matters been taken by a section of the Jewish "samvydav" in the USSR, and by certain publications of Soviet emigre Jews.

Zhabotynskyj called for cooperation in Ukraine with Ukrainian national liberation powers. Sadly, we know only too well that the Jews in Ukraine always cooperated with those who were more powerful, namely with the Polish szlachta during the era of the old Polish state, with the Russians under Czarist Russia, and in more recent times they could well be said to have provided the strongest support for bolshevism, together with the Russians. This is true at least in the early years of "socialist development" in the USSR.

At this point it is worth including the opinion of Mychaylo Khefitz from his book *Time and Place*, concerning the role of the Jews during the first years of the existence of the Soviet regime. "When, after October, writes Khefitz, the Russian intelligencia en masse refused to cooperate with the bolsheviks... the Leninists turned to

the Jews for help... ". And then "millions of inhabitants from rotting villages — rag-and-bone men, tavern owners, contrabandists, lemonade sellers, who sharpened their brains during the evening readings of the Torah and the Talmud... were offered a journey to Moscow, Petrograd and Kyiv, to take into their nervous yet eager fingers... everything from the finances of a powerful state to atomic physics, from chess-playing to the secret police... They were offered the opportunity of building "the promised land", "God's kingdom on earth", or, better still, communism... ". This was prolonged for two decades.

In past history the Jews in Ukraine have more than once operated in sharp contrast to the aspirations of the Ukrainian nation. Is it not worth taking all these elements into account when observing Jewish-Ukrainian relations, rather than continually pointing the finger at the Ukrainians as being "enemy No. 1" and the "first antisemites" in the history of mankind?

M.S.

Як я бачив Миколу Хвильового

Про Миколу Хвильового /а в дійсності його правдиве прізвище було зовсім не Хвильовий, а Фітільов/ дотепер так багато писалось його однодумцями, що вже аж набридло читати ту всю неправду про нього, але мое сумління примусило мене сказати, як воно було справді.

Втікаючи під пересідування комуністичною владою, в якій немало приклади своїх рук хвильові та скрипники, я перебував в місті Харкові від 1931-го року по 30-те квітня 1933-го року, яке було в ту пору столицею "радянської України". Тоді я мешкав в гуртожитку коло "Держпрому" над яром в "шатилівських бараках", цебто близько будинка "Слово", де мешкав і товариш Фітільов та його близькі друзі письменники і поети. Також, як тоді було мені відомо, що в тому ж будинку "Слово" був відділ ГПУ — здається на верхній підлозі.

Тоді були припущення, що Микола Фітільов, цебто Хвильовий, працював також і для "верхньої підлоги"... Подібне тоді говорили і про поета Сосору, що він часто рабчи лазив до будинка "Слово" з надмірною пиятикою і показував себе в повному значенні п'яниці, щоб прислухуватись до розмов письменників, а потім доносив на "верхню підлогу" — а гепеушники їх підбирали і в той спосіб майже всіх письменників і поетів, які мали чисту чесну душу — було винищено.

Лишились лише "свої". Микола Хвильовий любив їздити на полювання за місто. Маючи двох собак, як кабанів відгодованих і це в той час, коли люди вже пойли своїх собак і котів і вимірали цілі села з голоду. Фітільов також любив перейтись понад шатиловськими гуртожитками. В 1933-му році, коли були ограбовані хвильовистами села і селяни масово пробивались через поліційні загороди до міста і ховались по гуртожитках та глухих вулицях. Одного разу, десь за 10-13 днів перед першим травнем 1933-го року — Хвильовий з малолітнім синком Вовкою відомого письменника Куліша із своїми собаками проходив понад Шатиловськими гуртожитками. І коло яру, де була свалка і де засипали яр, — то він наткнувся на померлих з голоду жінку із 10-літньою дочкою, яких скинув хтось до яру, а в бур'яні лежав мабуть її чоловік. Фітільов подивився на те, сплюнув і пішов до свого авта, яке стояло коло "Держпрому". Коло авта його чекав малий Вовка Кулешик із собаками і вони автом від'їхали на полювання.

В ту пору я ішов із своїм другом по недолі П. П. Яр., з яким я носив цеглу на будівництві. Я був би і не звернув уваги на Хвильового, коли б П. П. Яр. мене не запитав, чи я знаю Хвильового? Я сказав йому, що дещо чув за нього, як ще працював на будові "Рибкомбінату". То був великий став для розплоджування риби: дзеркального коропа, привезеного із закордону, що нам було відомо про це.

На тому ж "Рибкомбінаті" з нами працювала одна жінка вдова. Вона нам оповідала, що її чоловіка загін Хвильового розстріляв за участь у повстанні проти влади "робітників і селян", а коли готовали штучний голод, то Фітільоз-Хвильовий приїздив до її /тої жінки/ села Вільшани і повчав місцевих комуністів, як шукати захованій і закопаний селянами хліб. І коли вони зайдли до її хати, то знайшли в ній пів глечика квасолі, що було її останнім засобом до життя, але Фітільов цю квасолю забрав і розсипав її нна подвір'ї по бур'яні, бо город був не вправлений через брак посівного. І бідна вдова мусіла лазити на колінах і за день визбирати все до квасолинки. І ось, цього слуги "отечества чужого" тепер розхвалюють до небес??

То ж насувається питання? Хто ж є ті автори, які пишуть грубі томи про "доброго письменника-націоналіста" Миколу Хвильового?

Корній Стодола
2-го травня 1981-го року.

ІНТЕРВ'Ю

Ми мали інтерв'ю з пані Зоряною Бессер, яка була українським перекладачем на процесі Дем'янюка у Клівлендському суді. Її позиція давала можливість глянути на все "фотографічно", з точки зору статистики.

Ось перебіг інтерв'ю.

П-і ЗОРЯНА БЕССЕР

ПИТАННЯ. Пані Зоряно, чи Ви ще маєте силу говорити з нами після стількох днів невтомного балакання у суді? Чи не заболів язик?

ВІДПОВІДЬ. Чоловіки нічого не розуміють. Жінка ніколи не втомиться говорити. Скорше втомилася б від мовчання.

П. Але ж Ви говорили не те що хотіли...

В. Так, я мусила говорити лише те, що говорили інші, тобто перекладати з української на англійську і навпаки.

П. Ваша позиція була найкращою в тому розумінні, що Ви стояли "посередині", не брали участі ні в маніфестації проти совітського процесу в американському суді, ані в контракції. Ви були перекладачем найбільш нейтральною людиною, і мали можливість переслухати все сказане перед судом. Чи було на суді багато цікавого?

В. Так, було багато цікавого, але ще більше дивочого.

П. Наприклад?

В. Саме по собі вживання совітських матеріалів в ролі "доказу" є дивочим. Ми добре знаємо, що совітські "докази" і "свідки" кажуть те, що потрібне владі. Але те, що я бачила у клівлендському суді, було настільки принизливим для Америки, що я досі не можу зрозуміти, чому Американці згодились на це. З совітської амбасади принесли знимку Дем'янюка 40-річної давності, але дозволили вивчати її лише... дві години. Яка може бути мова про реальне дослідження її оригінальності за цей час?

П. То суддя міг відмовитись від таких умов, принизливих для Америки. Чому він не зробив цього?

В. Не знаю.

П. Дуже загадковий суддя... Совіти поводились у Клівленді так, ніби то був суд в Болгарії, Чехословаччині чи іншій сателітній країні. Кажуть, що суддя Батісті відкинув більшість свідків оборони?

В. Так. А тих, кого не відкинув суддя, відкинув... адвокат Дем'янюка. Скажімо, він не захотів свідчень Валентина Мороза - людини, яка має тисячі фактів із свого досвіду, які свідчать про "об'єктивність" совітської легальної системи.

П. Як? Сам адвокат це зробив?

В. Так.

П. Чи є він в такому разі адвокатом?

В. Доктор О'Коннор з Баффало, почувши про цей епізод, сказав: "Це скоріше пресек'ютор, ніж адвокат". Видно, він був під чиєюсь пресією.

П. Чи було жюрі в суді?

В. Не було.

П. Дуже дивно... Чому ж комуністка Анжела Дейвіс, яка руйнувала Америку, заслужила на жюрі в американському суді, а Дем'янюк, який

був тридцять літ взірцевим Американцем, не заслужив на це?
В. То треба питати у Вашингтоні. Я була лише перекладачкою...
П. Цікава річ. Усіх здивувало, що українська маніфестація перед судом у Клівленді мала такий гучний успіх і була висвітлена дуже широко засобами масової інформації, починаючи від "Нью-Йорк Таймс" і кінчаючи провідними газетами. У чому справа? Скажімо, у березні минулого року в Нью-Йорку ТУСУМ зорганізував пресову конференцію за звільнення Шухевича і найняв для цього залю в найдорожчому готелі. Але на пресову конференцію не прийшов жодний журналіст! Як то кажуть, в залі й піс не гавкнув. Де тут причина?

В. Преса й телевізія йдуть туди, де є щось гостре й цікаве. Не треба багато відваги, щоб маніфестиувати проти Брежнєва в Нью-Йорку. Але виступити проти широко відомої сили, яка має впливи на Заході - тут уже є елемент ризика й гостроти. Америка давно чекала, щоби хтось це зробив. До української маніфестації приєдналось багато не-Українців. Серед спікерів були білі й чорні Американці, які розуміють важливість боротьби проти совітської інфільтрації в американському суді.

П. Чи Ви особисто чогось навчилися під час цього суду?

В. Так, багато навчилася. Я зрозуміла, що коли починається політичний судовий процес, то це зовсім не значить, що з обох боків лежать чисті аркуші паперу і кожна "партія" починає писати від зера. Як правило буває так, що що одна сторона уже встигла провести брейнворкінг і з "єднати опінію для себе". Так було й цього разу.

П. То які ж висновки?

В. Треба, щоб Українці не спали і викладали наші аргументи не один одному в залі під церквою, а починали будувати позицію ще задовго до того, як відкривається суд на зразок Дем'янюкового.

- Дякуємо за увагу.

- Приємно було говорити.

НАЙБІЛЬША УКРАЇНСЬКА КРАМНИЦЯ
МЕБЛІВ

Rochester FURNITURE

Toronto Central -
423 College St. West,
Tel. 364-1434

Toronto West -
1121 Dundas St. West,
Tel. 535-1188

Mississauga -
1995 Dundas Street
(West of Hwy 427)
Tel. 624-4411

BLOOR JANE HARDWARE

БРАТИ МАЙДАНИ - ВЛАСНИКИ

2392 Bloor St. W.   Toronto, Ont.

Tel. 769-3114

Різні господарські залізні товари і знаряддя

- Кухонний посуд — металевий, скляний і порцеляновий
- Ключі тощо.

полеміка

СУЧАСНІСТЬ -

Газета "Студент", що видається в Едмонтоні, надрукувала в одному з своїх чисел інтервю з Кузнецом /тепер живе в Ізраїлі/, де подається негативна характеристика Валентина Мороза. Газета називає себе українською... Найперше подумаймо: чи надрукувала б жидівська газета інтервю з Морозом, у якому він критикує Кузнецова? Напевно ні! Належно вона сказала б: ми не хочемо бути птахами, що паскудить у власне гніздо. Таку власне роль виконує "Студент" в українській громаді.

Не будемо з ним полемізувати. Подамо краще відкритий лист людини, того ж самого національного походження, що Й Кузнецов - Любарського /з журналу "Сучасність" за 1979 рік/. Лист адресований редакції ізраїльського журнала "22", який опублікував "Шолденник" Кузнецова. Любарський гостро критикує журнал і називає публікацію ющенка Кузнецова "підлістю", "аморальним вчинком", після якого перестають руку людині".

Виявляється, Мороз був на першім з українських борців, кого Кузнецов обливав брудом. У ющеннику він називає К. "падлюкою", іншого - "безпринципною сволотою". Не має значення, що подано лише криптоніми. У таборі ч. 1 було всього з півтора десятка політичних в'язнів. Кожний згадається, хто був К., чи О., чи Г., бо там не було називати двох українських політв'язнів, чиє прізвище починалось на О. чи Г.

Отже, Кузнецов нижча опінію всіх, хто заважав йому бути маленьким чіфом у таборі. Потому, як приїхав Мороз, він взявся і за того... Правда, у "Студенті" хист Кузнецова виявився не повністю. У таборі він називавши чутки про те, що Мороз є... "агентом КГБ". Шо ж, добре було б, якби він мав мужність повторити це й тут, на Волі. Але він добре знає, що це скомпрометувало б його самого. Там, у Мордовії, серед того кримінального сміття, яким він оточив себе, можна було не церемонитися. Тут шусить бути обережнішим.

Цікаві кандидатури підбирає "Студент" для інтервю.. Зрештою - читайте самі.

Дорогий Віто.

мені дуже школа, що могу першому листові до тебе винадо бути відкритим. Ми з тобою розміщалися, я ти пам'ятася, на початку липня 1973 року у 19 зоні Дубровлагу. Тебе візвозили на етап до Ленінграду, і звідти слався тобі шлях на волю, а в мене попереду було ще 3 з половиною роки Мордовських таборів і Владімірської тюрми. Тепер ми обидва — хто волю, хто неволю — на Заході, але от не довелося до цього часу ні зустрітися, ні обмінятися листами.

Мушу визнати, я була радій, побачивши твоє ім'я в списку редакції журналу "22". Знали твою громадянську позицію і твій мистецький смак, я анірорі настроївся до журналу прихильно. То більше, що поруч з тобою в цьому списку були імена, до яких я також чавна привичайся ставитися з понання.

Тим гіркіше мені тепер писати цього листа. Я лумав був написаги листо про прямування твоого журналу ще після ч. 3, яке мені гостро не сподобалося, але так і не спромігся і складою. Бо останнє, п'яте число — це вже не просто поганий журнал. Це аморальний вчинок, після якого зничайно перестають позувати руки людині, яка його допустилася.

Я пишу про це тобі, бо неясн, що особисто ти до цього не причетний: я бачив (і вживав), що ти в руку відмежувався від мерзоти Юрія Мілославського, що "прикрасила" ч. 3.

Так, ти правильно зрозумів: я поведу мову про публікацію ющенка Кузнецова, точніше — тих їх сторінок, де він пише про своїх таборових товаришів. Сторінок, на яких найневиннішим з усого виглядає звичайна лайка на їхню адресу: "падлюка", "брехун", "інтриган", "безпринципна сволота". Але ноготів гірше те, що без лайки... Я давно не читав нічого, нерейнітого такою ненавистю, що ханає за горло, як ці рялки. Я не пригадую, щоб хтонебудь з такою

Журнал "22", що виходить в Ізраїлі, публікував "Шолденник" відомого середнього політв'язня (тепер в Ізраїлі) Е. Кузнецова, про якого приховані за криптонімами у відкритому відповідно до членів політичних груп "Сучасності" /з фаху астронома був розгорнутиком московської групи Міжпаризонів "Сучасності", з підставою у Москві і членом громадської амністії. Насправді п'ятирічного ультимата опинився в Німеччині, де реалізує

— STUDENT

лютюю писати навіть про катів Луб'янки Й Колими. А Кузнецов пише про товаришів. Чому?

Твій таборовий досвід інвільний, але для тебе, людина з моральними почуттями, і він достатній, щоб дати відповідь на це питання. Можливо, мені зробить все легше. Я, як і ти, не був в "особливому" таборі, де живе Кузнецов, але в мене за плечами понад два роки Владімірів. Владімірові далеке до "особливого", але все таки це неяке наближення до нього.

Я єс буду витрачати зайвих слів на докладний опис "особливого" табору. Він описаний багато разів, у тому числі й самим Кузнецовим. Останнє приголомливе свідчення з'явилося несподівано (анонімно) в "Континенті" ч. 19. Люди, грубо вірвані з звичного життя; люди, яких роками висушує безперервний голод; люди, в яких спів враження 24 годин не либу обмежений чотирма стінами; люди, в яких головними рисами ющенності стали сморіл параші і слизький бруд тюремних стін; люди, яких роками осокотиняють тупою, безглуздою, виснажливою прасною; люди, в яких з'являються з близькими, родиною, друзями систематично і бескоромно переривається; люди, для яких світ за стінами камер зник, замкнувшись в динаміку камерної "радіоточки". Які вимоги до спокою і толерантності можемо ми до них ставити?

І от у таких зовнішніх умовах людина на місяць, а то й на роки опиняється замкненою віч-на-віч з іншими, такими ж вимученими й виснаженими, та ще й — крій Боже — не зовсім близькими тобі духовно і не з легким характером (а в кого він легкий?..)! Хто стане найближчим об'єктом непріязні, а та й ненависті? Брежнєв далеко, а співкамерники — ось тут, тільки руку простягти...

Я пам'ятаю рік, який ми провели віч-на-віч у п'ятій камері другого корпусу Владімірської тюрми з Гілелем Бутманом. З почуттям сорому згадую тепер, як перші "мелові" місяці радісного спілкування перетворилися під кінець року на делані гостріше роздрібнення з природою дрібниць, що переходило часом у гнітюче напруження, готове спалахнути з найдрібнішого притулку.

У нас обох вистачала розуму й характеру, щоб не допустити до цього і, навіть більше, далі брати участь у спільному середньотюремному опорі. І майже відразу, як ми розійшлися Й скінчилось примусове сильне перебування, мене побивав гострій сором за кожну безглузду незлагоду, за неопрійні й безглузді образливі слова. Я знаю, що Й Гіля відчував потім те саме. Тепер, три роки пізніше, не лишилося в моїй пам'яті про цього нічого, крім глибокої пошані й влячності за цей рік. Але — не було.

У Кузнецова і його соузників — не рік, а роки, без найменшого переночину. Певно, не кожен з членів редакції твоого журналу може це відчути, але розумом хіба не можна це зрозуміти?

Міра сил, фізичних і духовних, може бути перелена в кожного з нас. Але коли людина, щодня катуючи і принижуючи, зуміла довести до стану худобини, кого ми будемо плямувати: ні людину, згорда назвиваючи її худобою, чи того, хто дівя й до такого стату?

Ми читасмо в "Шолденнику", як співкамерники Кузнецова О. і К. серед ночі по-баському б'ються, а сам Кузнецов ("лішігаві ноги") спостерігає їх "без першкол" і "з задоволенням всуміш з огизою". Неваже ти не бачиш, що цей сцені — троє людей, довелених до тваринного стану: двоє б'ються, і третій спостерігає "з задоволенням", Кузнецов? Та й весь "Шолденник" — свідчення про те саме. Порівнюючи

перший, славнозвісний том "Шоденників" з публікацією твоого журналу, з гострим почуттям болю переконуєшся, що в чомусь таки зім'яли й що незламну людину. Не змогли зробити стукачом, не поянгнути на каяття, не вбили розуму та таланту, але якісні нитки моралі й добра — обірвали!

Якби, публікуючи "Шоденник", глядь журнал попередив юго чимось на подобу того, що я оце написав (тільки виклавши яскравіше, як і личить літераторам), то можна було б навіть зрозуміти що публікацію. Тоді це був би незручний, але чесний вчинок. Але Наталія Рубінштейн у своїй передмові зовсім інакше атеєтус "Шоденник":

Ненависник пропаганди брехні [Кузнецова], побачив, що й по нашому боці уже нагромадилися гори лутих репутацій, порожніх декларацій, одвертої пропаганди брехні. І він що брехно викрияв, не вірячи, що справедливість справа може пониколіти права. Він пропонує назвати божевільного — божевільним, падінку — падлюкою, а почтківня фашиста — фашистом, павіт як такі залини затямарюють німбі таборових мучеників.

Я дуже радий, що ми ніколи не дізнаємося, як називали б таборові подруги Наталію Рубінштейн після того, як вона відбула б з 30-річний таборовий строк, і як засяяла б від цього права. Хочу лише побажати ти, якби це, не дай Боже, гралося, щоб поруч з мене опинився хтось, схожий не на Кузнецова, а на мурого Аліка Гінбурга. Боже саме в цього запитали про враження від К., того самого "падлюко" і "безпринципну скотогу", про якого пише Кузнецова, того самого, строк якого — саме назданий мені 30 років, а не 3, як у тебе і не 5, як у мене. Алік кинув одне лініє слово: "Відсаді!"... І в цьому одному слові більше болю, людяності, глибини і правди, ніж в усіх баґатослівних сторінках Кузнецова.

Не лай Боже "вілсніті" Наталії Рубінштейн! На що перетворилася б вона, коли вже тицер, не сидівші, вона вважає актом громадянської мужності публічно "назвати божевільного — божевільним", наче б не століття раніше людство не доросло до поняття лікарської стики!

Неожідно помітити, що, трохи пізніше, видача редакції й сама відчувала дежаву незручності, публікуючи "Шоденник". Звісно потреба в самовиправданні, висловлення в редакційному вступі, де заявлено, що "боротьба за свободу включає повалення і своїх власних мітів і негерманістів до своєї власної брехні". Звісно й умішено у тому самому числі з "Шоденником" дискусія "Чи ми вільні для свободи?"

Дозволь мені, вступаючи заднім числом у цю дискусію, сказати, що більшість твоїх колег з редакції по-рабському не вільні для свободи (може не тебе, тобі я тисну руку за твій виступ у цій дискусії). Їм ще вчитися і пчтитися того, що таке свобода, доки вони зрозуміють, що "моя свобода розмахуває руками західною там, де починається твоя біляжинська" (Р. Емерсон). Їм, що додалися нарешті до свободи зовнішньої, здається, що чим більше традиційних трикрапок вони замінюють одвіртими словами (у прямому й переносному значенні), тим вони вільніші. Як діти. На жаль, я злі літи. Чи, може, застосувати до них семантично дуже підхоже слово — вільновідпущені? Моральну репутацію вільновідщущих у стародавньому Римі мала відомість славу.

Я пам'ятаю, як враження спровокував мене щит, поставлений на вході до Трафальгар-скверу в Лондоні, з великим написом: "Заборонено". Мене зацікавило, що ж можуть забороняти в цій явно вільній країні. Я підійшов і прочитав: "Категорично заборонено порушувати спокій і комфорт кожного, хто відпочиває на цьому терені". У цій пошані особистості є справжній зміст свободи, на жаль, не зрозумілої покищо твоїм колегам.

Публікація "Шоденника" Кузнецова розтоптала й принизила гідність багатьох його союзників. Я тепер не можу і не хочу відставати в питання про те, має рацію Кузнецова чи ні в сути справи. До мене доходили і прямо протилежні повідомлення про ці конфлікти, як і суперечні повідомлення про самого Кузнецова. Для нашої розмови це не має жадного значення.

Важливі зовсім інші: образливий матеріал опублікований про людей зі звязаними руками і закляпованими устами. Не мені тобі пояснювати, що не курсу пошта-експрес до Сосновки до Єрусалиму; не мені тобі пояснювати, що котрієні з зеків, наслідком обставин, чи винаклу, чи особливих особистих якостей, здобував "канал" на волю, дієтас підтрим друзів з іменами і всупереч зусиллям ментів починає розмовляти з світом. А іншій вімус переліків роками, і все, що він пише, становить лише здобич кума після чергового шимону. Ти ж зустрічав таких?

Коли то К., Г., М., О. та інші дізнаються, як широко журнал "22" розповів світові "правду" про них, і яку саме "правду"? Коли ще вони зможуть, зберігши від шимону, написати відповідь? Коли ще знайдеться надійна дорога руконосу через заборонену зону? Коли ще знайдеться хтось на полі, хто захистить собі труду написати її в "великій зоні"? Та її чи станеться це взагалі колинебудь?

Ото громадянська мужність "викривати" людей, які не можуть відповісти! Коли не "свобода для свободи", то тоді найвільнішою людиною слід визнати А. Б. Чаковського або не відмогого мені редактора "Вістей з України". Вони ж бо немало попроцювали над "затемненням німбів таборових мучеників"!

Тому дозволяю мені тут зформулювати головний висновок моого листа: бити лежачого — підлість. Публікація "Шоденника" — підлість. Наталія Рубінштейн дуже хотіла, щоб "падінок називали падлюкою". От я це й роблю. Хочу тепер тільки знати, чи досить твої колеги вільні для свободи, щоб не опублікувати.

Щоб не було пеломовок, я хочу це раз підкреслити, що підлість я називав не "Шоденник" Кузнецова, а його публікацію. І не лише з причин, про які я сказав на початку, не тільки тому, що Кузнецов — сам жертва, не мешка, ніж ображені ним люди, і йому можна співчувати. Справа ще й у тому, що Кузнецов зумів усе таки втіматися на лостатній моральний висоті, щоб розуміти, що написане ним може ще бути довірене близьким людям, але не може бути в такому вигляді опубліковане. Не випалково в найгострішому місці свого "Шоденника" (а точніше — листа, бо "Шоденник" — радіє збірка листів), Кузнецов спеціально застерігається, що подавана ним інформація призначена лише алресатові до особистого відома. Разочарує, що журнал публікує все це, навіть не винущиши застереження!

Я свідомо не ставлю питання про наявність чи відсутність ясно висловленої волі про публікацію — самого Кузнецова чи довірених осіб. Це абсолютно не істотне. Хай навіть у редакції лесь таємно лежить нотаріально засвічене волевиявлення самого Кузнецова. Однаково, обов'язок редакції — зрозуміти, я якому становищі перебуває Кузнецов і його союзники. За нею останнє слово. Редакція повинна була зрозуміти, що неприпустима річ влаштовувати заочне судилище на людьми, нозаважними можливостями боронитися.

Я сподіваюся, що твої колеги не заховатимуться за жалюгідне винаклання, що прізвища, мовляв, замінені ініціалами. Іх там, політзеків у Сосновці, який десяток з чимось. Для тих, хто їх не знає, нічого не скажут і повні прізвища, а для тих, хто знають, — ініціали нічого не приховують.

Я дуже бояюся, що публікація "Шоденника" для вашого журналу не випадковість. Я вже згадував про тривожні симптоми в ч. 3. Є й інші. Не є винаклом, що, вийшовши ледве із'ятим числом, журнал заслужив уже на глухливе обігрування його назви, як картиярського терміну — "Перебір". Шо яробіт, лійсно перебрали!

Я не можу і не хочу тут писати про всі матеріали журналу, які викликано занепокоєнням. Багато з них і не заслуговують аналізу, на подобу "роману" Ю. Мілославського, стосовно якого ти справедливо обмеживши лише глиняною реплікою. Але один маленький матеріал я все ж хотів би згадати: рецензію Блехмана (псевдонім) на збірник "Пам'ять" у ч. 3. Точніше кажучи, фінал рецензії панаходить по демократичному хрохі ("зийшли наївні") самвишаві ("зийшов наївнів"), тих, що лишилися в країні ("самотні мандрівники у глухому лісі"), до яких "пілкрадається, засмоктуючи, трясовина — інєм'ять. І нікого навколо. Тільки ліс шумить. Тоді ханяються за "Пам'ять").

Боже мій, Вітіо, скільки я наглядівся іх тут, тих, що вийшли, твердо переконаних, що з їх війдом "історія принесла свою течію". На щастя, мало хто зважується проголосити це друком. Блехман — зважився (якщо можна назвати псевдонім відвагою). Концепція його проста, як мукання: історична місія демократичного руху полягалася в тому, щоб домогтися його, Блехманового, вийду в вільний світ, і тенер той рух, як самка лосося, що викинула ікро, вмирас. Навіть якось незручно переказувати йому, Блехманові, подій болі минулого, 1979 року в залишенні ним країні. Зроби це, Вітіо, у приватній розмові з ним. Тому, що я пишу вілкристі листа, я надто шаную своїх (можливих) читачів, щоб принижуватися до такого лікену.

Віл мене передай, буди ласка, Блехманові оліє лише прохання, як "вільний для свободи" людині — розкртий свій псевдонім, щоб ми бодай знали, хто нам повідав такі відкриття про наше минуле, сучасні і майбутні.

Перефразуючи звернення твоєго співредактора А. Воронеля до В. Марамзіна: "Відкрийся, Блехмане, невже тобі важко!"

Вибач мені гострий тон листа і його довжину. Але сказати все це треба було.

По-братьому обіймаю тебе —

Кронід Любарський

UKRAINIAN ART CERAMIC CENTRE

2388 BLOOR STREET WEST

TORONTO, ONTARIO, CANADA

766-6691

OWNER - MARIA KOPYSTANSKY

СМІХ НА ЗАЛІ

ВАЛЕНТИН МОРОЗ

ВИСТУП ДОЯРКИ НА ПАРТЄЙНОМУ З'ЇЗДІ

Товариші делегати!

Найперше я хочу передати вам гарячий привіт і заявити, що всі доярки з нашої ферми свідомі й виконують план. Одна тільки корова виявилась несвідомою, каже: «Всі доять, а їсти ніхто не дає». Ну та я з неї всі дійки повисмікую, а план таки видою.

Товариші делегати! Ото ж кажу я вам: як я боялася, як хвилювалася, коли їхала сюди — ви не повірте! Думаю: там усі такі вчені, такі грамотні, партейні школи покінчали — про що я з ними говоритиму? Прийшла я до своєї улюблениці, корови Лиски, та й кажу їй:

— Слухай, Лиско, їдь ти за мене на з'їзд, бо я в політиці ні бе, ні ме.

А вона каже:

— Я так само.

— Е, ні, — кажу, — у вас он радіо на стовпі висить, ви день і ніч про політику слухаєте, а ми, люди, не слухаємо, бо нам ніколи.

Але як тільки ступила сюди — відразу легше на

серці стало. Тут усе таке рідне, таке коров'яче — мені здається, що я й не виходила з ферми. Он той лисий бик, що сидить у президії — добре, що у нього немає кільця в носі, а то я його геть переплутала б з нашим старим бугаем, тим, що минулого осені здали на «Заготскот». * А он та директорка шоколадної фабрики, що сидить у передньому ряді з орденом на грудях — в ній погляд ну точнісінько такий самий, як у нашої рябої корови Маньки, і мені навіть здається, що вона ось-ось зараз замукає.

Товариші делегати! За дні роботи партейного з'їзду в нашему колгоспі здохло п'ятеро телят, а це на дводцять процентів менше, ніж у минулому році, за що велике спасибі нашему дорогому Леоніду Іллічу Брежнєву, чого і вам бажаю, в мене все.

* «Заготскот» — фірма в Советському Союзі, що купує худобу на м'ясо.

ПЕТРО ДИШЕЛЬ

НА МАДРИДСЬКІ ТА ІНШІ ТЕМИ...

У Мадриді, між биками
щось заворушилось.
Запросили Григоренка,
щоб вам лихо снилось.

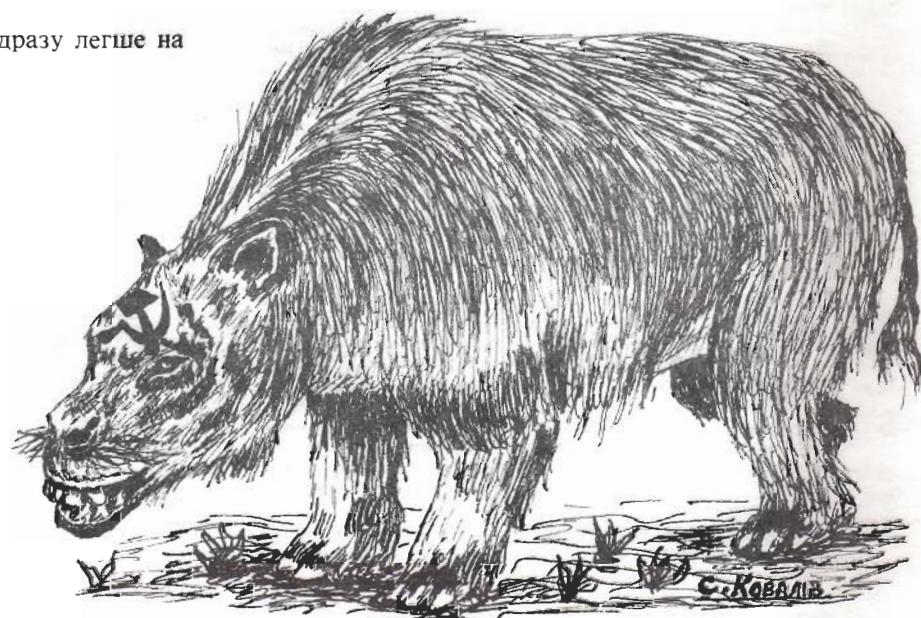
З'їхалися лисиденти
й наради почали,
та нашої України
словом не згадали!

Григоренко говорив,
Плющина все слухав,
та й бикові у Мадриді
до вуха надмухав.

Ой судив нас Каганович,
тепер каганчата,
та й залахла всюди, всюди
цибуля проклята.

Малюнок-загадка

Треба подивитися на малюнок і вгадати, чому Східна Конгресація так залюбилася в цього звіра...

Політики на чужині,
старі макогони,
як звільниться Україна —
Хто ж вас оборонить?

Ви засіли в пухкі крісла
і в поганські льожі,
так тепер ви янічари
до чорта похожі.

Політики ж ви нещасні,
лопухи, склерози,
лишіть свою політику
і йдіть пасті кози.

Листи з ЗАГАЛУ

*****

Відкритий Лист до Проводу Організації Українських Націоналістів “Визвольного Фронту”

Вельмишановні Панове!

Вже віддавна надумую писати до Вас цього листа, але з уваги на те, що справа, яку маю замір представити, є до деякої міри деликатного характеру, я стримувався надіюсь, що з бігом короткого часу вона буде вияснена. Тимчасом проминуло вже близько десять місяців, і нічого — начебто під землю зарито — , лише поголосок як в калейдоскопі кольорів, а вони не будуючі — шкідливі... Прислів'я каже: “Supperesto veri suggestio falsi”. — придушення правди навіює неправду.

“Нема в світі правди, правди не зіскати,
бо вже та неправда стала правдувати”.
(Маркіян Шашкевич)

Гадаю, що не було в діяспорі Українця (Українки), а з ними й української зрілої дитини, в кого серце тому 18 місяців назад не раділо до перевершеннЯ, чия сльоза радості, бодай на хвилину, не змила всі турботи буденого життя...

Це був день: субота, 28 квітня 1979 року — день превеликої радості всього українського громадянства у вільному світі. Того щасливого нам дня до хати вбігає задихана моя дочка і, не встигла віддихнути, з її грудей виринули гарячі слова:

— Тату! — ти... ти знаєш, що Валентин Мороз на волі?

— Знаю, знаю, дорогенька. Я чув по радіо.

— А за що вони так довго там мучили його? — спітала вона уже в іншому, притишенному тоні.

— За те, що він Українець і що любить свою Батьківщину-Україну.

Вона тихенько промовила:

— Вони не люди, садисти...

Я старався заспокоїти її.

З того, мабуть історичного дня, відбулося багато різних подій: інтерв'ю, прес-конференції, масові зустрічі, всякого роду імпрези, тощо. І слухно! — усе в честь Валентина Мороза, бо він гідно заслужив на все. Але щоби дати В. Морозові змогу передусім віджити, прийти до свідомості не лише після довголітнього тюремного виснаження, а й того, що він раптом знайшовся в оточенні цілковито відмінному від того, в якому прожив від народження

— ніхто про те не подумав. Іще один доказ нашої незрілости, в розумінні державного правління.

Із часу виявлення і заяви В. Морозом щодо його політичного переконання, сторінкам наших тижневиків як *Гомін України*, *Шлях Перемоги*, *Українська думка* та іншим, бракувало місця для вміщення, в першу чергу, обіжних подій, звязаних з активністю В. Мороза, а дальше, для висловів нашого преклоніння перед його особою різними поетами, журналістами, дописувачами і т.п. І вірно! — на це з кожного погляду він заслужив. Але, іронічно, знаходилося місце й для інших “передових” статей, про які негідно й згадувати, бо вони, на мій скромний погляд, хоч відносилися в бік Мороза, були писані не на користь загальноукраїнської, а лише партійної справи. Із бігом часу появилися кілька особистих дописів Мороза, а зокрема його “Куток гуморесок”, який я залишки читав...

Це все тривало всього-навсього дев'ять місяців, і раптом — **Велика Крапка**.

Дюдина — якого би соціального стану вона не була — що роками слідкує за прогресом мученицької долі знаних нам синів і дочок українського народу, ув'язнених і тортурованих московсько-большевицьким гнітом, і що в міру можливості брала і бере активну участь у демонстраціях та всякого роду пропагуваннях, домагаючись їхнього звільнення, — не може безкінечно сидіти в загадковому чеканні і не спитати:

Що сталося з Валентином Морозом?

Це цілком просте, але в загальнозрозумілому аспекті важливє питання, я певний, лежить на серці тисячам, якщо не мільйонам Українців вільного світу. Бо ж людина з інтелектуальністю і популяреністю В. Мороза не змивається з лица світу без сліду і без згадки, тим більше, коли її майже що не піднесено до підніжжя ідола.

Невияснення цього питання творить ряд інших цікавих питань, а саме:

— хто і чому соромиться, що цього питання ще досі не вияснено?

— чим провинив Валентин Мороз (якщо провинив), що так брутально його зігноровано?

— якщо він провинив — чому не сміє знати про

це загал, який роками домагався його звільнення? (справа з Плющем була зовсім інша);

— А що, коли В. Мороз тут ні при чому — на що вказує гробова мовчанка — хто ж тоді винний?

Подібних "загадок" можна начислити багато більше, але як і попередні — так довго, поки не буде вияснене основне питання — вони нічого доброго не дадуть. Все ж таки лишається ще останнє, мабуть найбільш пекуче питання, або краще **припущення**, яке виходить з основи кружляючих поголосок, а саме: "В. Мороз почав засновувати якусь іншу, окрім політичну партію..."

Припущення: Беручи до уваги той факт, що В. Мороз "постановив", був акредитований, і прилучився до тутешньої, тобто закордонної ОУН / Визвольний Фронт/, незабаром переконався, — *verbum salis sapienli*, що ідея націоналізму тих, до кого він прилучився, протилежна концепції Мороза, або інакше — концепції націоналізму в Україні, — що привело до певних "непорозумінь" і в результаті: або Мороз має рукою /як це часто в нас буває/ і забрався; або його "виключено" з організації, а членам і пресі наказано "язика тримати за зубами".

Цю теорію імовірності підтверджує ще один факт: Валентин Мороз не знає інших обставин, крім України з її поневоленим народом та московсько-більшовицьких тюрем, концтаборів і психушок, які безперечно сприяли на прищіплення, оформлення і в кінці закріплення концепції націоналізму Мороза; в той час коли закордонна ідея націоналізму — переважно націоналістів "Визвольного Фронту" — об'єднує в собі австро-польсько-німецьку і, до деякої міри, західню збиранину, основним принципом якої є віра в догму передвоєнно-домашнього "господаря"; — ключі до комори день і ніч обов'язково носити за поясом, а дітей своїх до школи посылати обідряних та ще й голодних.

Це на превеликий жаль є одна з найосновніших причин нашої т.зв. збайдужлості — відчуженості великої кількості не лише старшого громадянства, /хоча на деякі св'яточні імпрези час-від-часу приходять/, а й нашої молоді, яка, виховавшись подекуди в українському оточенні, але зазнавши впливу Заходу, жодних диктатів під жодним аспектом не толерує, мовляв, "коли я був малим, то приходив, бо мене батько заставляв, а тепер я не мушу".

Але помимо всього гадаю, що українська громадськість вільного світу заслуговує на конкретне вияснення дійсної причини такого брутального зігнорування В. Мороза українською пресою, атакож і радіо, де коментатори, при хвилині неминучості згадання його буття, власною слинною давляться.

На закінчення — не забуваймо, що Сократові дали випити отруту, а Ісуса Христа розп'яли на хресті не тому, що ці люди були наймудрішими

правдоносцями тих часів, а тому що їхня мудрість не відповідала особистим інтересам їхніх зверхників.

Лишаюся
з належною пошаною до Вас,

Степан Ковалів

Цей лист був адресований до "Шляху перемоги", але опублікований не був. Жодної відповіді автор також не отримав.

Друкуємо без змін.

Хвальна редакція!

Я 35 років пренумерую Вашу газету. Завдяки таким як я вона може триматися і мати голос у світі. Я бувший боець УПА і націоналіст на все життя.

Тому мені було дуже радісно почути, що на волю зsovітської тюрми прибув нарешті перший націоналіст, який не кликав боронити дітей Розенберга і не морочив нам голову партократією, а сказав з першого дня: я націоналіст. Про це засвідчили його подальші дії і твори.

Але тепер я перестав розуміти деякі речі. Нема нічого дивного в тому, що Мороза не друкують ліві газети. Але що сталося з "Шляхом Перемоги"? Чому в ньому нема Морозових творів? Це не лише мое питання. Його чуємо все частіше.

8-го березня у нас в Ірвінгтоні була академія пам'яті ген. Чупринки. Виступ мав Валентин Мороз. Перед академією місцеві керівники Визвольного Фронту шалено гальмували справу з виступом Мороза і лякали нас, що на академію прийде 20 людей. Що ж було? Заля не вмістила усіх, і дехто сидів у бічній. Ніколи ще академії в Ірвінгтоні не збирало стільки людей. Прийшли навіть ті, хто ніколи не ходить на імпрези. Всі були зачаровані словом Мороза. Я теж слухав його. То правдивий націоналізм. І я хочу бачити цей виступ у "Шляху Перемоги".

На наші питання нам часом відповідають: "Мороз не хотів слухатись". Панове! Хочу Вам сказати: забудьте раз назавжди, що Ви будете наказувати, а хтось буде слухати! Тут неsovітський союз. Модерний націоналізм в західних умовах може бути хібащо діялогом різних течій, які разом творять потугу, а не чимось тотальним.

Чи є багато розуму в тих інструкціях, які спрямовані проти Мороза? Кому вони шкодять? — Тільки Вам. Бодя Мороза вони як торішній сніг. Він як колись так і тепер має постійні виступи скрізь, від Ванкуверу до Мадриду й Австралії. Він дасть собі раду і все буде мати підтримку широкого українського загалу.

Чому Ви нищите самі себе? Пам'ятайте про гетьманців: вони мали цілі дивізії перед війною, але ця сила засліпила їх. Вони не знайшли доступу до молодого покоління, і фактично вимерли. Те саме чекає й Вас, якщо Ви не пустите до себе допливу свіжої крові з Рідних Земель.

Мороз поки що один. Але завтра прийде іх більше з України. Вони будуть націоналістами, але ніколи не стануть Вашими йесманами, бо ніколи ними не були, і мають власну думку. Мусите з ними порозумітись, а не командувати. Від того залежить будучість націоналізму. Я хочу, щоб він жив.

Думаю, що "Шлях Перемоги" буде мати поважну кризу, якщо не зробить деякі поправки у своїй лінії. І з зібранкою на визвольний фонд теж будуть проблеми.

Іванчук Іван
Ньюарк

Дорогий Професор В. Мороз!

Ваш лист з 24.4. ц.р. в залученні "АНАБАЗИСУ" отримав, щиро дякую. Говорите, що добре було б і в Ошаві подумати про Ваш виступ.

Я в цілості з Вашою думкою є згідний. На 1981 рік я в Л/ізі/ В/изволення/ У/країни/ є звичайним членом, не входячи до управи. Чому? Пізноосінньою порою *впали обіжники /наказ/ як з пекла, щоб Вас не запрошувасти, на сходини, до таборів, в доми, і т.п.*, підписано Р. Зварич і ще якимусь людьми. Прочитавши це все я розчарувався. Чому так сталося? Недавно прибулого Професора з тюрми народів ми ставили на чоло Нації, а тепер вважати в роді зрадника? Подумавши що це прямо бойкот, і на тій підставі я від активу відійшов, бо не хочу бути сліпим виконавцем.

Підтримую те, що є реальне, а не щонебудь штучно зфабриковане.

Підтримую Вас, і Ваші Кристаліовані ідеї.

Остаюсь до Вас з українським привітом,
в день 5.5.1981 р.

М.В.
Ошава

Степан Женецький

ДАЛІ ДІЛЯТЬ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОД

Українська преса у вільному світі принесла вістку, що папа Іван Павло II. створив, при кінці 1980 року (точної дати ми не маємо) у Канаді нову епархію свв. Кирила і Методія для словаків-католиків візантійського, раніше називаного греко-католицького обряду. Єпископом тієї епархії з осідком у Торонті, папа найменував єпископа Михайла Руснака, помічника Владики Ізидора Борецького, єпископа Української Католицької Церкви. Юрисдикція єпископа Руснака охоплює цілу Канаду.

На перший погляд могло б видаватися, що ця вістка є собі звичайною новинкою, про звичайну подію в церковному житті словацького народу, яка зовсім, або дуже мало тичиться нас, українців, чи українського релігійно-церковного життя. І мабуть теж тому до цієї події ніхто досі з українських політичних, чи церковних чинників не заняв становища.

А тимчасом справа створення окремої епархії для т.зв. "словаків візантійського обряду" в Канаді, це ворожий акт спрямований проти цілості українського народу, яким папа відрізує значну частину українців Канади, візантійського, греко-

католицького обряду, від українського народу і приділяє їх до словаків. Це тимбільше дивно, що цього акту відчімхнення великої галузі українців від дерева українського народу, доконав той папа, якого дехто з наших церковних діячів-католиків, а й свідських чинників, уважають за великого прихильника українців. Це є класичний приклад, що про прихильність, чи не-прихильність когось, в цьому випадку папи Івана Павла II до українського народу, треба судити не після того, що він до нас говорить, що йому дуже дорогий український народ, та що він навіть виголошує провіді українською мовою — але після його поступовання супроти українського народу. Отже прихильність папи Івана Павла II до українців треба судити так, як повчас українська народна пословиця: не після його слів — а після його діл. А як досі виявляється, то він є облесний до українців на словах, але на ділах не то що не є прихильний, але ворожий.

Тепер ставимо відкрите питання: чи живуть на світі словаки візантійського, чи зрозуміліше, греко-католицького обряду, або ще інакше, словаки-уніяти? Відповідаємо: Ні!!! Словаків візантійського, або греко-католицького обряду ніколи не було, немає,

і не може бути. Чому? просто тому, що словаки ніколи не були православними, і не переходили з православія на греко-католицький, чи як тепер його стали називати, візантійський обряд! Всі словаки визнають, у більшому числі римо-католицький обряд, а в меншому числі є протестанти, чи лютерани. Не бувши православними, тільки римо-католиками і лютеранами, словаки не могли переходити на візантійський, тобто греко-католицький обряд і ставати уніятами.

Хто ж є ті словаки візантійського, греко-католицького обряду, що для них тепер створив "прихильтний" до українців папа Іван Павло II окрему єпархію в Канаві? Щоб на це питання вірно відповісти, треба звернутися за допомогою до історії, яка є найкращою і найвірнішою учителюкою.

Історія говорить, що перехід з православної віри, на католицизм, задержуючи візантійський, греко-католицький обряд, відбувався тільки і одиноко, серед українського народу. І так: у 1595-6 роках відбувся Синод у Бересті українських православних єпископів, на якому кількох українських православних єпископів постановили поєднатися (звідси пішли назви: Унія, уніяти) з Римо-Католицькою Церквою, визнаючи головою своєї Церкви папу Римського, але задержуючи східній обряд і староукраїнську мову в Богослуженнях, що називали тоді греко-католицьким, а тепер називають візантійським обрядом. Наслідком різних історичних подій, Унія, чи популярніше, греко-католицизм задержався до наших днів тільки в Галичині.

В 1646-1652 роках, отже 106-143 роки пізніше, відбувся перехід з Православія на католицизм тих українців, що проживали на південному боці Карпат, на т.зв. сьогодні Карпатській Україні, яка в тому часі належала до Австрії. Там майже всі українці перейшли на католицизм, стали уніятами. На Мармарощині перейшли українці з Православія на католицизм у 1716-21 роках. Усіх тих українців, що перейшли з Православія на католицизм, називали спершу уніятами, чи юніятками, пізніше греко-католиками, а тепер називають українцями-католиками, візантійського обряду.

Натомість ніде в історії не записано, бо такого ніколи не бувало, щоб словаки колинебудь переходили з Православія на католицизм. А не відбувалася ніколи унія на Словаччині, повторюємо ще раз просто тому, що словаки ніколи не були православними, а тільки римо-католиками, чи лютеранами, і тому не могли переходити на католицизм, значить ставати греко-католиками, чи католиками, візантійського обряду.

Взявши всі ті історичні фактори до уваги, стає ясним як сонце, що немає словаків греко-католицького, чи візантійського обряду. (Є ще такі самі "мадяри візантійського обряду", "румуни візантійського обряду" і здається "хорвати візантійського обряду"). А ті "словаки візантійського, греко-католицького обряду", що живуть на Пряшівщині, яка сьогодні є у складі Словаччини, у Канаді і у ЗСА (Америці), це не є ніякі словаки, а насильно пословані українці. Створення для них послованіх українців у Канаді "окремої",

ще й до того "словакської" єпархії — це акт насильства над церковною, а й національною, єдністю українського народу, це насильне відорвання частин українців від живого тіла українського народу.

При тій нагоді буде на місці пригадати, що провід Римо-Католицької Церкви взагалі провадить дуже ворожу політику супроти цілості українського народу на церковному полі за океаном, яка базується на давній римській засаді: діли і пануй. Як відомо, на початку засновання єпархії Української Греко-Католицької Церкви у ЗСА, до неї належали українці греко-католики з Галичини і Закарпатської України та Пряшівщини. Але в 1917 р. Римська Курія створила окрему єпархію для українців, уродженців Карпатської України і Пряшівщини, з осідком у Пітсбурзі, і тим поділила її на дві частини: галицьку і закарпатську. Провідники Греко-Католицької Церкви для закарпатських українців повели таку дивну національну політику, що для національного окреслення своїх вірних не приняли нової нашої національної назви українці, як рівнож відреклися старої нашої національної назви, русини, а творять якесь національне безлике чудовище якогось "візантійського народу".

Словакський церковний і національний імперіалізм проявляється не тільки в Канаді, він ще більше розпаношився у краю, на Пряшівській Україні, яка після Другої світової війни, з ласки москалів, попала до складу Словаччини, яку словаки називають "Східня Словаччина", цілком на взір поляків, які нашу Галичину, Волинь і Полісся називали "Східня Польща", або москалів, які Україну називали "Малоросія". (Імперіалісти всі одним миром мазані). На Пряшівщині живе між 400 і 500 тисяч українців, з того 350 тисяч греко-католиків. Там захланні словаки повели таку шалену словакізацію українського населення, що після останнього перепису населення, подали що на Пряшівщині живе тільки 33 тисячі українців!!! До тої, безоглядної словакізації словакського уряду прияшівських українців багато причинилися словакські церковні провідники, які всіх українців греко-католиків зачислили до... словакської національності! На Пряшівщині цей словакський церковний імперіалізм зайшов уже аж так далеко, що після смерті останнього українського тамошнього єпископа, Василя Гопка, Рим, за старанням словакських церковних імперіалістів, назначив, до речі, ще за життя єп. Гопка, адміністратором Пряшівської єпархії, о. Гірку, який хоч і походить з українського роду, але перекинувся на словака, і насильно словакізує прияшівських українців на церковному відтинку.

Так, як це видно із заяв і акцій захланних церковних і світських словакських головачів, на створенні "словакської візантійської єпархії" в Канаді, іхній захланний імперіалізм не кінчається, а щойно починається. У словакській світській і церковній пресі часто стрічаються безстыдні претенсії, що мовляв, усі вірні Католицької Церкви Візантійського Обряду в ЗСА (Америці) це... словаки! Добившись успіху в Римі зі створенням окремої єпархії для "словаків візантійського обряду"

в Канаді, треба сподіватися, чи вірніше, побоюватися, що незабаром буде створена така ж сама епархія для "словаків візантійського обряду" і в Америці. В тому напрямку сильно працюють в Римі не тільки родовиті словаки, але й такі українці-перекиньчики пряшівчани, як єпископ М. Руснак, мільйонер Стежан Роман з Канади, а також оо. Василіянського Чину з Америки і Риму.

У тому, що в Канаді вже постала окрема епархія для "словаків візантійського обряду", а треба побоюватися, що в короткому часі така сама окрема епархія для "словаків візантійського обряду" постане теж і в Америці, дуже багато, а може і впізні, завинили українські католицькі церковні провідники за океаном в загальному, а зокрема церковні провідники т.зв. Католицької Візантійської Церкви для закарпатців зокрема.

Провідники Української Католицької Церкви завинили тим, що не звертали уваги на маніпуляції в тому напрямку словацьких церковних і світських імперіалістів у Римі і відповідно проти них не діяли. Зокрема великою помилкою українського католицького торонтонаського єпископа, Ізидора Борецького було те, що він висвятив своїм помічником для своїх закарпатських вірних, єпископа Михайла Руснака. Це мабуть найбільше причинилося до створення епархії для "словаків візантійського обряду".

А провідники Католицької Церкви Візантійського Обряду для закарпатців, крім тієї самої провини, завинили ще й у тому, що ведуть, як це вже сказано вище, безоблаку національну політику. Не принявши для своїх вірних нашої нової національної назви українці, і відкинувши стару нашу національну назву, русини, вони створили національну пустку, і їхні вірні не знають, якої вони національності.

Натомість словацькі, світські і церковні імперіалисти ведуть ясноокреслену імперіалістичну національну політику супроти національно малосвідомих закарпатських і пряшівських українців: вони брехливо твердять, що всі греко-католики, це словаки, бо край, з якого вони, чи їхні предки, походять, тепер належить до Словаччини; а хто народжений, чи походить із Словаччини — той є словацької національності! Така беззоромна пропаганда серед наших національно несвідомих закарпатців і пряшівчан, має великий успіх, чого доказом є створення окремої епархії для "словаків візантійського обряду" у Канаді.

Щоб Рим не відрубував ще більше галузок від дерева українського народу на церковному полі (що може створити епархію для "словаків візантійського обряду" у ЗСА, епархію для "мадярів візантійського обряду" у ЗСА і Канаді, епархію для "румунів візантійського обряду" у ЗСА і Канаді), треба, щоб провідники Української Католицької Церкви за океаном, і в Римі, проти таких можливостей відповідно протидіяти.

Знова ж провідники Католицької Візантійської Церкви для Закарпатців повинні започаткувати освідомлючу національну політику своїх вірних, щоб вони знали до якої національності вони принадлежні. Коли вони будуть знати, як Шевченко

казав, хто вони, чи вони діти, що вони русини-українці — тоді вони не дадуть себе обдурити словацьким імперіалістам, що вони "словаки".

І чим скоріше вони таку освідомлюючу національну працю почнуть серед своїх вірних — тим менша буде небезпека відорвання від їхньої Церкви національно несвідомих вірних і створення для них "словакської епархії" у ЗСА.

Любомир Хабурський

Князь Острозький і Берестейська Унія

Автор цього твору ще не сидить на університетській лаві. То перший його вихід на друковані сторінки. Не хочемо виправляти його стиль, хоч він має на собі великі впливи англомовної логіки. Нехай автор сам виробляє свій стиль в ході практики. Але цінним є підхід до теми; автор не тягне дискусію про Берестейську унію в католицький чи православний бік, а оцінює її з точки зору тієї полеміки, яка зродилася в руслі боротьби між прихильниками і противниками Унії. Полеміка ця збудила українське життя і стала добрим імунітетом проти спольщенння нашої церкви й культури. Бажаємо авторові доброго початку!

РЕДАКЦІЯ.

Берестейська Унія сама по собі була мала подія. Ale чинники, які активізувалися довкруги неї, творили далеко ширші події. Один з цих чинників, котрий найбільш приклався до її моделювання, стосунків між церквами та всіх тих ланцюгових подій, був Князь Острозький. Він був освіченним чоловіком, котрий бачив потребу скріплення церкви у скрутних обставинах того століття. Не минуло багато часу по тім, що він склав плян Унії, коли він став сильним спротивником ІІ. У цьому есею буде висвітлювати діяльність Князя Константина Острозького відносно Унії, щоб тим пізнати, як його позиції і акції впливали на тодішні події.

Спочатку нам треба переглянути його становище.

Це був вельможний Князь, котрий посадив понад сімсот сіл та тринадцять міст. З цієї причини його вплив був дуже великий. Сила його складалася з власного війська, котрим він пізніше боронив монастири. Заснування Острозької Академії свідчить, що він давав про освіту. Факт, що гуртувались тут найкращі наукові сили, що з усіх сторін шляхтичі посылали сюди своїх дітей, доказує велич цієї академії. Враз з Академією князь заінсував одну з перших друкарень на Україні. Друкарня була далеко відома; знаємо що перша друкована біблія в церковно-словянській мові була друкована в Острозі. Без сумніву, Князь Острозький був великою постаттю, та його вплив був не менший від його вельможності.

Ситуація в тих часах була дуже скрутна: наша церква підупала. В 1453 році турки зайніяли Константинополь. Константинопольський Патріарх ще існував, але під ланцюгами турецького хана, котрий ставив різні перепони, які були корисні музульманській вірі, але на перешкоді християнській. У вислід того Патріарх стратив всю важливість та силу. Всі східні церкви стояли на своїх власних ногах бо не було можливо через перепони з'єднатися довкруг Патріарха. Тому й українська церква стала занадто слабою, бо не мала державної підпори. Їй тому було дуже тяжко встояти проти сильної сусідньої польської держави, котра вже давно хотіла загарбати український землі. Важливість церковної позиції лежить в тому, що ціле українське життя, культура та існування народу кружляло довкруг церкви. Коли покотиться церква, тоді з нею покотиться суспільна структура та український люд. Це все було добре для поляків, тому що вони мали сильну латинсько-католицьку церкву. Українській церкві, а тому й суспільству, було занадто тяжко встоятись, бо не мала сили вдергатись на своїх ногах проти магнету та пащи польської держави. Вона не мала сили, бо по-перше не мала державної підпори від спаралізованого Патріарха, і по-друге братства та монастирі не були активними. Додаток до цього вогню це була Люблінська Унія 1569 року. Після цієї Унії литовська держава, до якої належала Україна, злучилася з Польщею. Польща забрала всі українські землі під своє крило. Тим чином її бажання — загарбати українську державу та землю — була напів політично та географічно словнена. Тепер тільки треба було самих людей асимілювати, щоби завершити імперіалістичне діло польської держави. Миші цієї ділянки вже вгризувалися в коріння дерева, української спільноти. Тому, що політично Україна належала до Польщі, українські єпископи належали до польського сому. Лише українські єпископи мали далеко менші права від латинсько-польських. Тому було багато владик, які задивлялися чи просто переходили на католицько-латинський-польський обряд. Тут асиміляція працювала магнетичною силою. Але була асиміляція ще іншим способом. Священники-Єзуїти були молоді як орден, і дуже активні в боротьбі проти протестантизму. Освіта на Україні була мало ефективна через брак активності братств та монастирів; до цого вакууму кинулися та наповнили його єзуїти. Всі виці школи до котрих українці могли іти, були або цілковито латинсько-

католицькі, або проваджені єзуїтами /котрі були католики-латинники-польки/, навіть Острозька академія мала єзуїтів. Мало було тих котрі перейшли вищу освіту та не набули католицько латинсько-польської орієнтації. Наприклад всі діти Князя Острозького, крім одного, стали поляками. Тим способом Україна стала ще слабшою, бо втратила інтелігенцію та виці верстви. Князь Острозький бачив, що українська спільнота є на крайчику пропасті. Котилася українська церква, а разом з нею ціла суспільність та культура.

Була одна розвязка у думці Князя, а саме: Унія Української Церкви з Римом. Його Унія мала мету: зберегти українську державу і культуру через збереження української церкви та її скріплення. До цієї мети він поклав умови, під якими Унія мала відбутися. Ці умови називалися **Сокальські Артикули**. Першою умовою було залишення українського східного обряду. Метою цієї умови була збереження української культури, котра сильно була звязана з обрядом. Закладено також заборону переходу з східного українського обряду на латинсько-польський. Це саме за себе говорить. Щоби українська східня католицька церква залишилася відрізеною та незалежною і окремою від польсько-латинської, Князь включив умову на цілковите залишення і забезпечення фундацій, структури та майна. Князь Острозький також вписав зрівнення прав українських східно католицьких владик з польсько-латинсько-католицькими владиками. Це нищить магнетичну силу переходу владик задля збільшення прав. Та щоби не було впливу асиміляційних єзуїтів у виховному елементі, було включено термін для розбудови шкіл та духовної освіти.

Виглядало що все буде гаразд. Але єпископи думали, що люд не згодиться на їхню унійну акцію. Вони тому почали свою акцію таємно. В 1590 році чотири владики підписали таємний договір-постанови для створення унії. Дальше зачали говорити з Королем про їхні пляни. Князь Острозький бачив тут велику небезпеку. Король забагато втручався, та владики на ньому забагато сполягали. Проблема тут була в тому, що Король польський зміняв умови унії та творив такі акції, котрі б помагали у дальшому загарбанню української церкви і так держави під крило польського орла. Багато було спричинено через короля, який розумів по-своєму права патронату. Він "назначував" різних владик, котрі немали покликання і не розуміли церковних справ. Було тим створенно епархії, при яких єпископи були прихильні до короля. Вони мало розуміли куди король їх веде. Вони замінняли умови власно-ручно, без ніякого контакту з князем Острозьким. Це Князя занадто розсердило. Тут він почав боротися проти унії, котра загрожувала тією асиміляцією, котру він хотів унією знищити.

Перша реакція Князя була дуже гострою. У вересні 1591 році він видав універсал проти владик, котрі творили небезпечну унію. Тут виявився його вплив. Словеса універсалу дійшли до серця багатьох, а зокрема ініціатора унії, Львівського владики Гедеона Балабана та Перемиського владики Михайла

Копистенського. Вони обидва спротивилися унії, разом із незалежними братствами від єпископів.

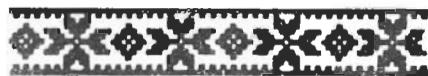
У 1596 році відбувся собор у Бересті в справі Унії. Князь Острозький з своєю тепер названою православною делегацією приїхав з наміром, щоб змінити умови унії, щоби знова вона стала сторожем, а не катом нашої української церкви. Але це було запізно, бо вже в грудні 1595 представник церкви владика Терлецький і владика Іпатій Потій у Римі підписали акт унії. Натомість Собор був лише скликаний, щоби проголосити Унію. Було іронічно, що уніяти відправили молебень подяки за завершення церковної єдності, бо відразу перед роз'здом собору обидві сторони /котрі від початку собору розділилися/ себе прокляли. Почалась боротьба.

Маємо на увазі ту славну полемістику котра врятувала українську церкву та соціальні структури. Князь Острозький був дуже впливовий. Нова українська уніяцька церква була далеко сильніша інтелектуально ніж українська православна церква, тому що мала підтримку всіх наших златинщених інтелігентів. Але тому що по стороні православних стохв Князь Острозький, православні могли ставити опір, який балансував католицьку пропаганду.

Тепер була така ситуація, в котрій українській уніяцькій церкві загрожувало златинщення поляками, бо надто далеко з'язалася з ними, а українській православній церкві загрожувало златинщення і змосковщення, бо не мала сили чи охорони протиставитися сильній самостійній православній єпархії на півночі, в Москві. Але полемістика що розгорнулась навколо Унії, врятувала обі партії. Спершу вплив його та ефективний опор Князя та критика унійних акцій гальмувала які-небудь дальші королівські дії, котрі вели до дальнішої асиміляції української уніяцької церкви. Його письма відкрили очі єпархії нової церкви, щоби вони нетільки дальше перестали працювати з поляками, але щоби вони направили їхні уже зроблені помилки. По-друге, письма Князя збудили зі сну мязи православної церкви, тобто братства і монастирі. Братства стали дуже активними не тільки в полемітиці, але і у громадській та обрядовій справі. Вони стали відновляти та оживлювати громаду та церкви. Їх число також збільшилося. Нові енергічні люди бралися до реорганізації церковної дисципліни, поглиблювали монастирський дух та навязували близький контакт з народом. Це було на користь і православної, і уніяцької церкви. Разом з будженням братств і монастирів прийшла нова освіта. Тепер освіта поширювалася та дотеркала багатьох міст і сіл. Це ліквідувало асиміляційний вплив єзуїтів; люди зачали думати, питати та шукати відповідей. Головна мета полемістики, була щоби поборювати противника. Кожна нова книжка викликала другу, нове слово та нові ідеї породжували інші, збільшувався гурт читачів і поширювалася грамотність. Також тому, що полемістика вимагала багато книжок, у роках по унії створилися багато друкарень. Тим способом літературний елемент нашої культури також скористав. Ціла ця активність множилася. Велика роль тут належала Князю

Острозькому, котрий через свої впливи міг розпочати і підтримувати полеміку, аж поки вона не зміціла і стала на власні ноги.

Князь був іскрою. Він поставив основи та фундації Унії. На тім кістяку унія збудувалася, але у противну сторону до його бажань. Його спротив цьому довів до полемістики, котра нетільки боронила українську католицьку й уніяцьку церкву /атим спільноту і культуру/, але також додала і злагодила українську культуру і націю. Наша національна екзистенція була врятована від потопання польської стихії.

“КОМАРІНСКАЯ” на Сі-Бі-Сі

21 червня на хвилях СіБіСі між 11:30 і 12:30 рано прнрдавалась програма з Ванкувера, диригент В. Колеснік. Почалась ця програма оголошенням, що слухачі почуто “російсько-українські мелодії” /дослівний переклад зі стрічки/ виконанні оркестри з Ванкуверу, диригент В. Колеснік. Першою точкою була симфонія невідомого українського композитора. А потім, всі твори були тільки російських композиторів, включаючи російський весільний танок композитора Глінки, під назвою “Комарінськая”, а далі “Фантазія”. Коментатор зазначив, що цими творами композитора Глінки був захоплений композитор Чайковський. Прекрасна російська музика, додав коментатор...

Цікаво, чому саме російська і українська музика разом на програмі? Це ж і “на родінє” все обов’язково разом, але тут у вільному світі, нам не потрібне.

Чому саме твір українського невідомого композитора, адже є, і то добре відомі українські композитори. Нам власно залежить на популяризації українських композиторів. Ми є тільки сусідами росіян, а поза тим окремою нацією. Не в нашому інтересі є щобудь спільногого, за виключенням кордону між державами. Я ніколи не чув ще німецько-іспанських мелодій, або жранцузько-скандинавських... Такі програми є дуже популярні в Радянському Союзі, а спеціально тепер коли святкується 323 річчя “воз’єднання” або “нерозривний” союз України з Росією. Кому залежить на цьому — ясно. Українець, навіть з середньою національною свідомістю, зрозуміє, в чому справа. Тим всім українцям, що слідкують за українським мистецьким життям, така радісва програма є більшом на оці. Нам залежить на

плеканні української культури, її популяризації серед чужинців.

За останні 4 тижні, це вже 2-га передача по СіБіСі з участию В. Колесника яка нам, українцям, приносить шкоду. Засадничо він популяризує російську музику, закликаючи українську громаду слухати ці передачі. В цьому випадку українські часописи мали б правдиво інформувати громаду, а організації відповідно реагувати на такі події.

Опера "Купало", поставлена в Торонті, має право на окрему рецензію. Я, від себе лише зверну увагу на кілька моментів, які мене вразили. Симфонічна оркестра диригувалась, як духовна, приглушуючи хор і спів. Коли пан Літтлер /Дейлі Стар/ зауважив, що Вахнянин не є композитор, і це не була музика, а диригент є добрий — я особисто з цим твердженням не погоджуюсь. Коли диригент не має відчуття, то не передасть того, що втілив композитор. Диригент не вклав душі, а просто, як кажуть, "відтарабанив" по-ремісничому!

Мене вразили дивні строї та російські сарафани, вигладала "слов'янська" юрба, ніяк не український гурт молоді... Декорації не потворення українського красвиду. Далі, коли вискачує група хлопців з лісу і несамовито кричать "УРА! УРА!", це просто приголомшус. Де ми? Де відтворення ніжних традицій "Купала"? Слухач переноситься в "УРА" епоху, яка далась нам в знаки. Я маю відразу до "УРА" і ніколи в житті не хочу бути на такому

інтерпретуванні "Купало".

Козак Максим мав монгольську характеристику, щось а ла Юль Брайнер... Уявіть Осипа Гушуляка в цій ролі — це наш дійсний козак: постава, голос, інтерпретація ролі. Чому, ролю *виконуває* чужинець, який ні в чому не дорівнює Гушулякові. Фонди ж на оперу збирались серед українців...

Більшість солістів-чужинців були не високої кляси, калічили мову, а деякі носили булаву, як кошик — це значить повне нерозуміння того, що виконують.

Людські черепи і морські сітки, голі скрипучі сходи прикрашували палац турецького паші. Як на глум, під ногами паші був манюсенький диванчик, а далі ступав він на голу підлогу. Оце "палац" турецького паші... Бігме, нівіть в наших домівках на виставах, це виглядало б інакше.

Подаю короткий огляд побаченого і почутого за останній час. Тому, що одна і та сама особа керувала і радісвими передачами, і опорою — подаю її в одній статті.

Остаточний висновок: я бачив слов'янсько-турецький фестиваль або **МАЛОРОСІЙСЬКИЙ ВОДЕВІЛЬ**, а не оперу "Купало". Щодо рпдієвих передач, то відповідні чинники мають організувати передачі по СіБіСі творів **УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ**, а не композиторів братніх народів, з якими нам **не по дорозі**.

С.Ф.

ХРОНІКА

GREETING OF YURI SHYMKO TO VALENTYN MOROZ
IN THE PARLIAMENT OF ONTARIO,
29 MAY, 1981

Mr Speaker, on behalf of Premier Davis and my colleagues on this side of the house, it is indeed a pleasure for me to welcome Mr. Valentyn Moroz today, on the occasion of his decision to take up permanent residency in Ontario. We are reminded that this province and this country, despite the

ХРОНІКА

ВИСТУПІВ ВАЛЕНТИНА МОРОЗА

8. квітня 1981
9. квітня
10. квітня
1. травня
9. травня
10. травня
23-24. травня
29. травня
31. травня

- Виступ в українській громаді м. Форт-Бейн, Індіана.
Лекція в лютеранському коледжі "Конкордія", Форт-Бейн, Індіана.
Виступ в Торонті на тему "Великден в сучасній Україні".
Виступ в Гамільтоні /Онтаріо/ на тему "Чорновіл — портрет покоління".
Виступ на Гуцульській імпрезі в Гамільтоні.
Виступ у Клівленді на вечорі в обороні Чорновола.
Виступ на з'їзді Світового Об'єднання Гуцулів на Глен-Спей /Нью-Йорк/.
Виступ в Торонті на тему "Україна і 80-і роки: наші перспективи".
Виступ в Ошаві /Онтаріо/.

day to day challenges and criticisms, is a land of hope, freedom and opportunity that millions of people in the world can only dream about.

Mr. Moroz informs me, that when he was released two years ago from soviet prisons & concentration camps along with Pastor Peter Vins, Edward Kuznetsov Mark Dymshitz and Alexander Ginsburg, it is the first time that any of them set foot on free soil when their airplane touched down at Gander Airport. No matter how much our democratic system or government may be criticized, this province & this country is a symbol of opportunity, justice and peace and is a land of unlimited opportunities for all. This is exemplified by Valentyn Moroz, a truly remarkable man. It is important to remember that in our daily lives, each one of us is guided by our personal principles and ideals. Valentyn Moroz sacrificed the better part of his adult life for the right to hold and live by such personal convictions. By his presence here today we are reminded that in a free society too many of us tend to dismiss the importance of these ideals. I hope, Mr. Speaker, that the necessary arrangements can be made as quickly as possible so that Mr. Moroz can begin to enjoy, and to contribute to, the opportunities offered in this great province.

2. червня

Офіційне привітання в Онтарійському парламенті у зв'язку з переїздом Валентина Мороза до Канади. Вітальні промови виголосили Спікер Парламенту, представники трох партій: п.Крій Шимко /консерватизна/, п.Сміт /ліберал/ і п.Кессіді /НДП/. Після вітання Валентин Мороз був на зустрічі у прем'єр-міністра Онтаріо п.Дейвіса.

Виступ у Вілмінгтоні /Делавер/.

7. червня
Квітень-травень-
червень

Шотижневі коментарі на радіопрограмі "Пісня України"/Торонто/.

SF-00150 HELSINKI 15
Hernesaarenkatu 11 D 80
25. V. 1981

Mr. Valentyn Moroz
23 Armadale Avenue
Toronto , Ontario
Canada M6S 3W7

Dear Sir.

Please read the open letter to Erich Honecker, joined to this letter. I would be thankfull if you would sign it as the representant of the Ukraine. And return it to me.

I am well conscious that such a paper can't put a single stone away from the Berlin wall - now. But the publicity of this action can become a nail in the coffin of Sowjet communism.

It is important, I believe, to show again and again that only honesty matters, that it is impossible to negociate with a liar.

Hoping for your reply I am
sincerely Yours

Paul Bernoulli-Vester.

Joined:
open letter
response coupon
envelope

P A U L B E R N O U L L I - V E S T E R

OPEN LETTER

To Erich Honecker
Chairman of the Council of State
German Democratic Republic
Berlin

This letter has been occasioned by the twentieth anniversary of the construction of the Berlin Wall.

You have signed the Final Accords of the Conference on Security and Cooperation in Europe. Under its Section 1. a) vii that Document incorporates the Declaration of Human Rights, of December 10, 1948. Paragraph 13/2 of the Declaration states:

"Everybody has the right to leave his country and to return to his country."

Since the Helsinki Conference you have taken no steps to dismantle the Wall, not even partially, although it is sufficiently effective on account of its many obstacles and the heavy fines even without orders to shoot and without automatic firing devices.

The contradiction between the Helsinki Document signed by you on August 1, 1975 and the Berlin Wall with its guards, its shooting and the sentences for "flight from the Republic," is so enormous that it is high time to abolish it.

We ask that the Wall be dismantled or that your signature on the Helsinki Document be retracted.

Ukrainian Dissident Advisers, Local Amnesty Group

By Margaret John

In a recent private interview with two members of Amnesty International's Hamilton Group, former Ukrainian political prisoner Valentyn Moroz advised that pressure from prominent Canadians was the most effective method of freeing the group's adopted prisoner, Ukrainian writer Mykola Rudenko.

Mr. Moroz, himself a former Amnesty

adopted prisoner, was released last year in exchange for a Soviet spy arrested in the United States. He agreed to meet local members Cathy Fenton and Margaret John after addressing McMaster's Political Science Colloquium.

Speaking mostly in Ukrainian through the medium of a translator who was his wife, Mr. Moroz assured Mrs. Fenton and

NEW PERSPECTIVE
(HAMILTON MULTICULTURAL
CENTRE, ONT.) WINTER
1981

Mrs. John that the Soviet Union is sensitive to appeals by prominent people in the West, such as Canadian MPs, and that AI campaigns for the release of an individual prisoner make an impact on the authorities. The bigger the campaign, the more aware the authorities are of concern in other countries and the greater the obligation to "keep him alive." Mr. Moroz

emphasized that prisoners know when Amnesty is conducting a campaign on their behalf. He further advised Canadians to write to the Soviet embassy in Ottawa regarding the disharmony caused by human rights violations.

Referring specifically to Mykola Rudenko, Mr. Moroz said he was "a very special kind of oppositionary" and "unique." He pointed out that for many years Rudenko had been a loyal Soviet citizen, a war hero (badly wounded in the siege of Leningrad), a Communist Party official and an approved writer. Then

came a complete change in attitude in his fifties, described by Mr. Moroz as an "explosion of character." By the 1970s, Rudenko had joined Amnesty International - which he was warned against as a "bourgeois organization" - and became a member of a Ukrainian group to monitor Soviet observance of the human rights provisions in the Helsinki Accords. The result was expulsion from the Writers' Union, his arrest and subsequent sentence to 12 years in a labour colony and internal exile for "Soviet agitation and propaganda." Mr. Moroz

said that it was very important for small groups of concerned people, such as members of Amnesty International, to press for the release of individual prisoners like Rudenko.

He also acknowledged the efforts made by Amnesty International and by Ukrainians throughout the world to secure his own release, and assured Mrs. Fenton and Mrs. John of his intention in return to support fully Amnesty's continuing work for those still imprisoned in the Soviet Union for their beliefs.

НАМІ ПРЕДСТАВНИЦТВА

КАНАДА.

Едмонтон: Ан Біско
Ошава : М. Масевич
Віндзор : С. Ковалів
Вінніпег: Р. Суровий

СКА.

Ню Джерзі
Ньюарк : І. Іванчук
Мейпелвуд: В. Ігринчук
Мейпелвуд: В. Пелехатий
Пассейк : П-і Фелькер

Дітройт : Р. і є. Лобаси
Шікаго : о. І. Шеп
Філадельфія: Родина Михайлук

Англія.

Володимир Кохун

Австралія .

Леся Єубнюк

П О Ж Е Р Т В И

на видавничий фонд журналу "АНАБАЗИС"
/до 1-го червня 1981р./

З. С. А.
К А Н А Д А

Др. Запутович Богдан, Тор.	250 дол.
Бонк Галина, Тор.	25 дол.
Грибівські р., Тор.	5 дол.
Ковалів Степан, Віндзор	50 дол.
Масевич М., Ошава	10 дол.
Отець Арема, Н.Скоушія	9 дол.
Вовк С., Едмонтон	5 дол.

37 С7 А7

З. С. А.

Роуз Марія, Клівленд	18 дол.
Макар Галина, Клів.	20 дол.
Войтина Дарія, Клів.	6 дол.
С.Т., Детройт	20 дол.
Лобас Євген і Розалія, Детр.	8 дол.
Кокодинський М., Йонкерс	8 дол.
Педа А., Пенсильванія	8 дол.
Бессер І. і Демчук С., Клів.	50 дол.
Лобай Арсен і Ярослава, Кл.	25 дол.
Папка Дмитро і Марія, Клів.	100 дол.
Отець Тилязовський, Клів.	25 дол.
Н.Н., Пасейк	100 дол.

ЗМІСТ ЦЬОГО ЧИСЛА:

1. МАНІФЕСТАЦІЯ в КЛІВЛЕНДІ /заголовна сторінка/.....	ст. 3
2. ВАЛЕНТИН МОРОЗ: "Чорновіл - Портрет покоління".....	ст. 5
3. VIRA BELECAN: "Borrowed Dissident".....	ст. 8
4. ХРИСТА ТУРЧИН: "Munich 1944".....	ст. 10
5. WINNIPEG FREE PRESS: "Nationalism on rise, says freed dissident", ...	ст. 11
6. ВАЛЕНТИН МОРОЗ: "У Мармуровій Тюрмі".....	ст. 12
7. Лист Патріярха Йосипа I до синоду укр. єпископів.....	ст. 14
8. МАРТА і ТАНЯ ДИЧОК: "Лишитися на завжди чи як найшвидше втікати?".....	ст. 15
9. МАТЕРІЯЛИ З УКРАЇНИ /лист Вячеслава Чорновола/.....	16
10. Українсько-єврейська спільнота - Модна тема?.....	19
11. /У справі Донбаска/.....	20
12. Resolutions from the demonstration in Cleveland	21
13. TO CATCH A NAZI	22
14. Leaflet distributed during the demonstration in Cleveland	24
15. М.С.: "Єврейський антиукраїнізм".....	25
16. M.S.: "Jewish anti-Ukrainianism"	26
17. КОРНІЙ СТОДОЛА: "Як я бачив Миколу Хвильового".....	27
18. Інтерв'ю з П-ї Зоряною Бессер.....	28
19. ПОЛЕМІКА: "Сучасність - Студент".....	30
20. СМІХ НА ЗАЛІ.....	32
21. Листи з ЗАГАЛУ.....	33
22. СТЕПАН ЖЕНЕЦЬКИЙ: "Далі ділять український народ".....	35
23. ЛЮБОМИР ХАБУРСЬКИЙ: "Князь Острозький і Берестейська Унія".....	37
24. С.Ф.: "Комарінська" на Ci-Bi-Ci.....	39
25. Х Р О Н І К А.....	40
26. Наши представництва.....	43
27. Пожертви на фонд журналу "Анабазис".....	43
28. Зміст цього числа	44

УВАГА!

Просимо кожного, хто бажав
бі стати Передплатником
"Анабазису", висилати чек
чи "MONEY ORDER" на ім'я
"VALENTYN MOROZ - ANABASIS"

WE WOULD BE GRATEFUL TO ALL
THOSE WHO WOULD LIKE TO BE-
COME SUBSCRIBERS TO "ANA-
BASIS", IF THEIR CHEQUE OR MONEY
ORDER COULD BE SENT MADE
OUT TO "VALENTYN MOROZ -
ANABASIS"

НОВА АДРЕСА!

У СПРАВІ БУДЬ - ЯКОГО КОРЕСПОН-
ДУВАННЯ ЗІ МНОЮ ПРОШУ ПИСАТИ
НА АДРЕСУ:

VALENTYN MOROZ
23 ARMADA LE AVE.
TORONTO, ONT.
M6S 3W7
CANADA

І ВЖИВАТИ ТЕЛЕСФОН

/1/-416 - 767 - 6862

ВАЛЕНТИН МОРОЗ

